

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

**Visuaaliseen materiaaliin ja puhujan eleisiin viit-
taaminen kirjoitustulkkauksessa**

Kehittämistyö kirjoitustulkkauksessa käytetyistä viittauskeinoista

Iida Bernhardt

Viittomakielentulkin koulutusohjelma (240 op)

04 / 2013

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Viittomakielentulkin koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä lida Bernhardt	Sivumäärä 42 ja 16 liitesivua
Työn nimi Visuaaliseen materiaaliin ja puhujan eleisiin viittaaminen kirjoitustulkkauksessa - Kehittämistyö kirjoitustulkkauksessa käytetyistä viittauskeinoista	
Ohjaava(t) opettaja(t) Päivi Rainò	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja Kuuloliitto ry, Sirpa Laurén	
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyöni aiheena on, kuinka kirjoitustulkkauksessa voidaan viitata puhujan tekemiin eleisiin sekä puheen tukena esitettyyn visuaaliseen materiaaliin. Opinnäytetyössä testattiin kahta eri viittaustapaa. Tavoitteena oli selvittää kirjoitustulkausta käyttävien asiakkaiden suhtautumista uusien viittaustapojen käyttöön sekä kysyä heidän mielipiteitään ja toiveitaan merkkien toimivuudesta ja testissä olleiden viittausmerkkien kehittämistarpeista. Käyttäjien mielipiteen lisäksi selvitettiin, kuinka tutkimuksessa käytetyt viittausmerkit toimivat eri kirjoitustulkkausohjelmissa, kuten KITU ja Sprintanium. Opinnäytetyön tilaaja on Kuuloliitto ry.</p> <p>Tutkimuksen aineistona oli videoitu luento, jossa oli runsaasti puhujan eleitä ja viittauksia visuaaliseen materiaaliin. Luentoan tehtiin valmisteltu kirjoitustulkkaus. Kirjoitustulkkauksessa käytettiin tätä opinnäytetyötä varten kehitettyjä viittausmerkkejä viittaamaan videolla näkyviin eleisiin ja visuaaliseen aineistoon. Käytetyt viittausmerkit on kehitetty niin, että niitä voi käyttää tekstinkäsittelyohjelmien pikanäppäinkomennoilla. Toinen aineisto oli asiakasryhmälle tehty kysely. Kyselyn avulla selvitettiin kirjoitustulkkauksen käyttäjien suhtautumista viittausmerkkien käyttöön sekä heidän toiveitaan ja ehdotuksiaan viittausmerkkien kehittämiseksi. Sekä luento, kirjoitustulkkaus että kysely toteutettiin tutkimustilaisuudessa, johon osallistui 12 kirjoitustulkkauksen käyttäjää.</p> <p>Tutkimustuloksista selvisi, että kirjoitustulkkauksessa voisi asiakkaiden mielipiteen mukaan kokeilla uusia viittaustapoja. Niiden käyttö vaatii kuitenkin käyttövalmennusta ja totuttelua, ennen kuin viittausmerkkien tavoitteen ja merkitykset oppii. Puhujan kohdistuvia viittauksia ei koettu tarpeellisiksi, mutta visuaaliseen materiaaliin viittaus todettiin hyödylliseksi esimerkiksi seminaareissa ja koulutuksissa. Viittaustapoihin esitettiin myös kehitysehdotuksia. Tutkimuksessa käytettyjä viittausmerkkejä on mahdollista käyttää kirjoitustulkkauksessa yleisimmin käytetyissä ohjelmissa pikanäppäinkomennolla, jolloin viittausten tekeminen nopeutuu. Opinnäytetyön tietoperustaa ja tutkimuksesta saatuja tuloksia voi hyödyntää uusien viittaustekniikoiden kehittämisessä kirjoitustulkkaukseen.</p>	
Asiasanat kirjoitustulkkaus, kehittämistutkimus, visuaalinen viestintä	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Degree Programme in Sign Language Interpreting

ABSTRACT

Author Iida Bernhardt	Number of Pages 42
Title Signalling to visual material and the speaker's gestures in speech-to-text interpreting – A developing research of the signalling methods used in speech-to-text interpreting.	
Supervisor(s) Päivi Rainò	
Subscriber and/or Mentor The Finnish Federation of Hard of Hearing, Sirpa Laurén	
Abstract <p>This thesis concentrates on speech-to-text interpreting, and specifically to the subject of how to signal to the speaker's gestures and visual material in speech-to-text interpreting. To do so, two different methods were produced and tested for this thesis. The goal was to find out, how people, who use speech-to-text interpreting, react to these signalling methods and ask their opinions and suggestions on how the methods could be improved and developed further. The last goal was to research, how these signalling methods could be used in speech-to-text programs, such as KITU and Sprintanium.</p> <p>This study was conducted as a survey, the questions of which were based on a recorded lecture and a speech-to-text interpretation made from the recording. In the survey, the participants were asked about the signalling methods: how they were used and how they functioned. The lecture and the speech-to-text interpretation were presented in a survey session. In total, there were 12 participants present, all of whom use speech-to-text interpreting.</p> <p>The results showed, that in the clients' opinion, new signalling methods could be tried out in speech-to-text interpreting. However, putting them to use would require some training and getting used to, before the different meanings of these signalling methods can be learned. Signalling to the speaker's gestures wasn't considered necessary, but signalling to visual material was found useful in seminars, or other situations, where visual aids are used to support the spoken presentation. New development ideas were also suggested for the latter signalling method. The signalling methods used in this study can be used in the regular speech-to-text interpreting programmes, which makes producing these signals faster.</p> <p>The results of this thesis can be used in developing new signalling techniques for speech-to-text interpreting. The Finnish Federation of Hard of Hearing, the subscriber of this thesis, can hopefully get new information and ideas for developing different signalling methods and developing speech-to-text interpreting in general.</p>	
Keywords Speech-to-text interpreting, developing research, visual communication	

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

1 JOHDANTO	5
2 OPINNÄYTETYÖN TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TAUSTAT	6
2.1 Kirjoitustulkkauksen tutkimus Suomessa	6
2.2 Kirjoitustulkkauksen tutkimus muualla maailmassa	7
2.3 Kuuloliitto ry.	8
3 KIRJOITUSTULKKAUS	9
3.1 Kirjoitustulkausta säätelevät lait	10
3.2 Kirjoitustulkin asiakasryhmät	11
3.3 Kirjoitustulkaustekniikka ja -laitteet	13
3.4 Kirjoitustulkkien koulutus Suomessa	15
4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	16
4.1 Tutkimusaineisto	17
4.2 Kysely	19
4.3 Tutkimusjoukko	20
4.4 Tutkimuksen toteutus	21
5 TULOSTEN ESITTELY JA ANALYYSI	23
5.1 Viittausmerkkien seuraaminen ja havainnointi	23
5.2 Puhujaan viittaus	28
5.3 Visuaaliseen materiaaliin viittaus	30
5.4 Viittaustekniikoiden käyttö kirjoitustulkausta seurattaessa	32
5.5 Viittausmerkkien käyttöönotto kirjoitustulkausalalla	34
6 POHDINTA	36
LÄHTEET	38
LIITTEET	42

1 JOHDANTO

Kirjoitustulkkaus on viestin muokkaamista saman kielen sisällä; puhutusta muodosta kirjoitettuun. Kirjoitustulkkaus kommunikaatio- ja tulkkausmenetelmänä on vielä suhteellisen uusi ja Suomessa tutkimuksia kirjoitustulkkauksesta on tehty vähän. Varsinkin teknisen kehityksen myötä kirjoitustulkkausala, minkä vuoksi tietoa ja tutkimuksia tarvitaan. Tulkkausalan ja asiakaskunnan muuntuessa yhä useampi viittomakielen-tulkki kouluttauuukin kirjoitustulkiksi. Valitsinkin opinnäytetyöni aiheeksi kirjoitustulkkauksen, koska olen itse kirjoitustulkki ja haluan kehittää alaa, jolla työskentelen.

Opinnäytetyöni on laadullinen tutkimus, joka keskittyy kirjoitustulkkauksen käyttäjien mielipiteisiin tutkimuksessa käyttämistäni viittauskeinoista. Käyttäjien mielipide on tärkeä, jos näitä viittauskeinoja tai muita viittaustapoja otetaan käyttöön kirjoitustulkkaus-
kausalalla.

Työni tilaaja on Kuuloliitto ry, joka on toimii kuulovammaisalalla edunvalvontajärjestönä. Kuuloliiton kautta asiakkaat saavat tietoa kirjoitustulkkauksesta ja toimii asiakkaiden etujärjestönä eri tahoille. Koska opinnäytetyöni keskittyy asiakaskunnan, kirjoitustulkkauksen käyttäjien mielipiteiden kartoittamiseen, Kuuloliitto toivottavasti hyötyy työstäni ja voi viedä tutkimusta tarvittaessa eteenpäin oikeille tahoille. Työn idea ja jatkosuunnittelu on kehitelty yhdessä tilaajan kanssa, jolloin tilaajan näkemys työstä toteutuisi mahdollisimman tarkasti.

On tärkeää saada lisää tutkimustietoa kirjoitustulkkauksesta ja keinoja kehittää kirjoitustulkkausta eteenpäin, laadukkaamman ja tehokkaamman palvelun mahdollistamiseksi. Vaikka työni keskittyy käyttäjänäkökulmaan, opinnäytetyöstäni hyötyvät myös kirjoitustulkit ja tulkkiopiskelijat. Tulkit ovat kuitenkin loppujen lopuksi tulkatessaan viittausmerkkien käyttäjiä. Uudet ideat ja kehitys kirjoitustulkkauksen toimintatavoissa ja tekniikoissa helpottavat tulkkina toimimista ja toivottavasti innostavat muitakin tutkimaan kirjoitustulkkausta.

2 OPINNÄYTETYÖN TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TAUSTAT

Opinnäytetyöni tavoitteena on pyrkiä kehittämään kirjoitustulkkauksessa käytettäviä viittauskeinoja, jolloin asiakkaat pystyvät nopeammin ja vaivattomammin seuraamaan puhujan käyttämiä eleitä tai visuaalista informaatiota. Tutkimuksellani selvitän kirjoitustulkkauksen käyttäjien reaktioita ja kokemuksia uudenlaisten viittauskeinojen käytöstä kirjoitustulkkauksessa. Opinnäytetyön aineistona on kirjoitustulkattu luento, jossa käytetään tätä opinnäytetyötä varten kehitettyjä viittausmerkkejä. Toinen tutkimusaineisto on kirjoitustulkattuun luentoan pohjautuva kysely. Kyselyn avulla haluan selvittää, onko kehittelemiäni viittausmerkkejä mahdollista käyttää hyödyksi kirjoitustulkkauksessa tai soveltaa muihin käyttötarkoituksiin käyttäjien näkökulmasta. Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Onko opinnäytetyössä käytettyjä viittausmerkkejä mahdollista käyttää kirjoitustulkkauksessa?
2. Kuinka kirjoitustulkkauksen käyttäjät suhtautuivat tutkimuksessa käytettyihin viittausmerkkeihin?
3. Kuinka viittausmerkkejä voisi soveltaa kirjoitustulkkausohjelmissa?

2.1 Kirjoitustulkkauksen tutkimus Suomessa

Kirjoitustulkkausta on tutkittu Suomessa hyvin vähän. Sirpa Laurénin (2002) opinnäytetyönä tekemä selvitys kirjoitustulkkien työstä ja koulutustarpeista on ensimmäinen Suomessa tehty tutkimus kirjoitustulkkauksesta. Laurénin lisäksi kirjoitustulkkauksesta on kirjoittanut artikkeleita Helsingin yliopiston professori Liisa Tiittula (mm. 2006 ja 2010), joka on myös saanut kirjoitustulkkauksen tutkimuksen alulle Tampereen yliopistossa (Laurén 2012).

Vuonna 2004 Kuuloliitto aloitti Raha-automaattiyhdistyksen rahoittaman Tulkkipalvelun kehittämisprojektin (Tupu). Projektin tavoitteena oli kehittää huonokuuloisten ja kuuroutuneiden tulkkipalvelua ja kannustaa asiakkaita käyttämään tulkkipalvelua yhä enemmän. Yhtenä Tupun osa-alueena oli tutkimushanke kohdetekstin ymmärrettä-

vyydestä. Tähän liittyen viisi Tampereen yliopiston käännöstieteenlaitoksen opiskelijaa kirjoittivat pro gradu -tutkielmansa kirjoitustulkkauksen ymmärrettävyydestä. (Laurén & Kalela 2009, 3–15.) Tutkielmat käsittelevät kirjoitustulkkauksista eri näkökulmista: Soile Mäkirannan (2006) pro gradu tutkii asiasisällön välittymistä kirjoitustulkkauksessa ja tulkin mahdollisuutta tiivistää lähdetekstiä tulkkeeseen; Virpi Salakari (2008) tutkii miksi ja miten kirjoitustulkkaukset eroavat puheesta; Maija Tanhuamäen (2008) tutkielman aiheena on kirjoitustulkkauksen arviointi ja siihen käytettävät laatu-kriteerit; Sari Haataja (2008) käsittelee tulkin tekemiä korjauksia kirjoitustulkkauksessa ja Maria Ohrankämmen (2008) tutkii viivettä kirjoitustulkkauksessa sekä KITU-ohjelmaa.

Humanistisen ammattikorkeakoulun puolella on myös tehty kirjoitustulkkaukseen liittyviä opinnäytetöitä. Elisa Härkönen ja Outi Turkki (2010) ovat tehneet opinnäytetyönsä vieraiden kielten oppituntien tulkkauksikäytännöistä. Heidi Heikkonen ja Elli-Maija Mihal (2011) puolestaan ovat selvittäneet kirjoitustulkkauksen tämänhetkistä tilannetta Suomessa.

2.2 Kirjoitustulkkauksen tutkimus muualla maailmassa

Kirjoitustulkkauksista käytetään tulkkauksen menetelmänä useissa maissa, mutta yleensä kirjoitustulkkaustekniikat ja -laitteet vaihtelevat maittain (Salakari 2008, 13). Kirjoitustulkkauksen (englanniksi esimerkiksi speech-to-text interpreting) tutkimuksia tuottaa esimerkiksi Iso-Britanniassa toimiva FAST (Foundation for Assistive Tehcnology), joka rahoittaa lukuisia teknisistä apuvälineistä tehtyjä tutkimuksia ja dokumentoi tietoja kaikista Iso-Britanniassa tapahtuvista apuväline-tutkimuksista ja -projekteista. (Foundation for Assisted Technology 2013.)

Toinen suuri kirjoitustulkkaustekniikoiden ja -laitteiden tutkija on Rochester Institute of Technology -instituutin alaisuudessa toimiva NTID (National Technical Institute for the Deaf). NTID on kuuroille ja huonokuuloisille tarkoitettu tekniikan alan koulutusohjelma. Opiskelijoille tarjotaan oppilaitoksen puolesta palveluina muun muassa viittomakielentulkkauksia, pikakirjoituskoneella tehtävää simultaanitekstitystä (real-time captioning) ja muistiinpanojen tekoa (notetaking). Lisäksi NTID arvioi edelle mainittu-

jen tekniikoiden sekä muiden saavutettavuutta parantavien palveluiden ja apuvälineiden toimivuutta ja tutkii niiden kehittämistä. (Rochester Institute of Technology 2013a.) NTID on esimerkiksi kehittänyt C-print -kirjoitustulkkausjärjestelmän, jossa sanoja kirjoitetaan lyhenteinä erilliseen tekstinkäsittelyohjelmaan tulkkauksen nopeuttamiseksi (Rochester Institute of Technology 2013b). C-printin käytöstä sekä esimerkiksi puheentunnistusteknologiasta tutkimusta ovat tehneet pääasiassa Stinson, Elliot ja Francis (mm. 2008, 2009).

Ruotsissa kirjoitustulkkaukseen (skrivtolkning) käytetään ensisijaisesti Velotype-ohjelmistoa, jossa tekstiä tuotetaan tavuittain (Laurén 2002, 6). Tästä tutkimusta ovat Ruotsissa tehneet ainakin Karlqvist ja Waldenström (1992).

2.3 Kuuloliitto ry.

Kuuloliitto ry. (ent. Kuulonhuoltoliitto) on huonokuuloisten, kuuroutuneiden, tinnitusta sairastavien ja sisäkorvaistutteen saaneiden henkilöiden kansalaisjärjestö, jonka jäseniä ovat Suomen Tinnitusyhdistys, Suomen Akustikusneurinoomayhdistys sekä 90 paikallista kuuloyhdistystä. Kuuloliiton keskustoimisto sijaitsee Helsingin Valkeassa Talossa, minkä lisäksi Suomessa on kahdeksan Kuuloliiton aluetoimistoa. (Kuuloliitto ry. 2009a.)

Vuonna 1930 perustettu liitto on alkuajoista asti toiminut kuulovammaisten etujärjestönä järjestämällä kuntoutusta, yhdistys- ja vapaaehtoistoimintaa sekä tiedotusta kuulovammoista ja kuulon suojaamisesta (Kuuloliitto ry. 2009b, 1-10). Kuuloliitto toimii asiantuntijana tulkkauksen alalla. Liitolla on edustajat Tulkkitoiminnan yhteistyöryhmässä, joka ylläpitää tulkkikoulutusrekisteriä ja tulkkiluetteloä (Hynynen, Pyörre & Roslöf 2003, 17-18). Kuuloliitto aloitti Suomessa kirjoitustulkkauksen kehittämisen ja kirjoitustulkkien koulutuksen. Lisäksi Kuuloliitto on tutkinut tulkkauksen ja viittomakielialaa erilaisten hankkeiden ja projektien, kuten Tulkkipalvelun kehittämisprojektin (Tupu), kautta. (Kuuloliitto ry. 2009c.)

3 KIRJOITUSTULKKAUS

Tämä luku käsittelee kirjoitustulkkausta, kirjoitustulkin työtä ja koulutusta sekä kirjoitustulkin asiakasryhmiä. Kirjoitustulkkauks on tulkkauksen menetelmä, jossa tulkki kirjoittaa kuulemansa puheen ja äänet tekstimuotoon mahdollisimman tarkasti ja virheettömästi. Kirjoitustulkkauks on intralingvaalia, eli kielensisäistä kääntämistä. (Mäkiranta 2006, 10–11.) Tällöin tulkki tulkkaa koko ajan yhden kielen sisällä kielimuodosta toiseen: puhutusta tekstistä kirjoitetulle kielelle. Kirjoitustulkkauksa käytetään edelleen yleisimmin kokouksissa, seminaareissa ja koulutuksissa, mutta myös kirjoitustulkkauks asiointitilanteissa on lisääntynyt (Laurén 2013).

Kirjoitustulkkauksessa tulkitaan puheen sisällön lisäksi myös puheen sävyjä, puhujan painotuksia, murretta ja puhekielisyyskäsiä. Tulketta seuraavan asiakkaan pitäisi saada samanlainen kuva puhujasta kuin puhetta kuuntelevalla välittyisi. Tulkkauksessa tulee näkyä ympäristöstä kuuluvat merkittävät äänet, joita kirjoitustulkkauksa seuraava asiakas ei kuule ja joihin muut osallistujat saattavat kiinnittää huomiota. Tällaisia ovat esimerkiksi kovat äänet, puhelimen pirinä tai häiritsevä yskä. Myös muun yleisön reaktiot tulee ilmaista tulkkauksessa. (Laurén 2002, 8–10.) Tulkkauksen lisäksi oikeinkirjoitus on tärkeä osa kirjoitustulkkauksa. Tulkkatun tekstin pitäisi olla kielipiillisesti oikein kirjoitettu, välimerkkien olla paikallaan ja varsinkin merkitystä muuttavat virheet tulee korjata. Turhaa, lukemista häiritsevää tekstin korjaamista pitäisi välttää, mutta varsinkin nimien ja lukujen pitäisi olla tekstissä oikein. (Salakari 2008, 12.)

Vaikka kirjoitustulkilta odotetaan tarkkuutta, täysin sanasta sanaan kirjoittaminen on lähes mahdotonta, sillä kirjoitustulkkien nopeusvaatimus on minimissään 9000 merkkiä puolesta tunnissa (Suomen kirjoitustulkit ry. 2012). Normaali puhenopeus on merkkimäärältään korkeampi, joten poistojen ja muokkausten tekeminen tekstiin on pakollista (Tiittula 2006, 175). Kirjoitustulkkauksen nopeuttamiseksi kirjoitustulkit voivat käyttää ennalta sovittuja lyhenteitä. Kuuloliitto on julkaissut lyhenneluettelon, joka on päivitetty kesäkuussa 2012 kahdeksi eri lyhenneluetteloksi (Liite 4 ja Liite 5). Luetteloissa on sekä kuulovammaisalalle olennaisten käsitteiden lyhenteitä että yleisesti käytettyjen sanojen lyhenteitä. Tämän lisäksi kirjoitustulkki voi tilannekohtaisesti käyttää tulkkauksessa itse kehittämänsä lyhennettä, jos se on ilmaistu selvästi kir-

joittamalla ensin sana kokonaan ja sen perään sulkeisiin lyhenne. (Salakari 2008, 13.) Kirjoitustulkin tekemät tiivistykset ovat myös tärkeä osa tulkkausta. Asiasisältöjen pitää kuitenkin säilyä samana. Tiiviimpää tulketta seurattaessa asiakkaalle jää enemmän aikaa seurata puhujaa, tilannetta ja vaikka tehdä omia muistiinpanoja. (Laurén 2006, 206-207.)

Kirjoitustulkkkaus on fyysisesti väsyttävää. Tämän vuoksi yli tunnin kestävässä kirjoitustulkkauksilanteissa on kaksi tulkkia. Paritulkkausessa tulkit kirjoittavat n. 15 minuutin vuoroissa. Lepovuorossa oleva tulkkipari toimii tukena ja voi esimerkiksi kirjoittaa paperille tukisanoja, nimiä ja lukuja sekä seurata tulkkausta. (Salakari 2008, 7–8.)

3.1 Kirjoitustulkkausta säätelevät lait

Suomessa kuulo- ja kuulonäkövammaisilla on ollut mahdollisuus käyttää yhteiskunnan maksamaa tulkkipalvelua vuodesta 1979, jolloin invalidihuoltolakiin lisättiin vaikeasti kuulovammaisia koskeva tulkkipalvelu. Ensimmäinen tulkkipalveluja koskeva laki oli vuonna 1988 voimaan tullut Laki vammaisuuden perustella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista. Laissa annettiin kunnille tulkkipalveluiden järjestämisvelvollisuus. (Hynynen, Pyörre & Roslöf 2010, 11.) Nykyään tulkkipalveluita säätelee laki vammaisten henkilöiden tulkkauksipalvelusta (19.2.2010/133), joka siirsi tulkkipalveluiden järjestämisvelvollisuuden kunnilta Kansaneläkelaitokselle (Kela) 1.9.2010 alkaen. Laissa kuulo- ja puhevammaisille myönnetään vähintään 180 tulkkauksituntia ja kuulo-näkövammaisille vähintään 360 tulkkauksituntia vuoden aikana. Asiakkaan on kuitenkin tarvittaessa mahdollista anoa lisää tulkkauksitunteja. Tulkkkaus tarkoittaa viittomakielelle tulkkausta tai muita kommunikaatiota selventäviä menetelmiä. (Laki vammaisten henkilöiden tulkkauksipalvelusta 19.2.2010/133, 4 §–6 §.)

Kela myöntää tulkkauksitunteja työssä käyntiin ja peruskoulun jälkeisiin opintoihin, asiointiin, harrastuksiin, virkistystoimintaan ja yhteiskunnalliseen toimintaan edellyttäen, että *”tulkkipalvelun käyttäjä pystyy ilmaisemaan itseään tulkkauksen avulla ja käyttää jotain toimivaa kommunikointimenetelmää”*. (Laki vammaisten henkilöiden tulkkauksipalvelusta 19.2.2010/133, 5 §.) Kirjoitustulkkkaus on yksi näistä kommunikaatiomenetelmistä.

Kirjoitustulkkauspalvelua tarjoavat yritykset on listattu Kelan kilpailutuksen perusteella valittujen palveluntuottajien listalle. Esimerkiksi Etelä-Suomessa kirjoitustulkkausta tekee Kelan kilpailutusjärjestystä kuvaavan listan mukaan 12 yritystä. (Kansaneläkelaitos 2012.)

3.2 Kirjoitustulkin asiakasryhmät

Kirjoitustulkin asiakasryhmiä ovat huonokuuloiset, kuuroutuneet, kuurosokeat, viittomakieliset kuurot sekä sisäkorvaistutetta käyttävät henkilöt. Kirjoitustulkkausta käyttäville riittävä suomen- tai ruotsinkielentaito on olennaista. Useimmat asiakkaista kommunikoivatkin pääasiassa puhutulla kielellä. Kaikki eivät käytä tai ymmärrä viittomakieltä ja viittomia lainkaan. He ovat myös kulttuurisesti suomalaisia tai suomenruotsalaisia. Nykyään myös viittomakielellä kommunikoivat käyttävät kirjoitustulkkausta esimerkiksi opiskelussa, kuten luennoilla tai vieraan kielen oppitunneilla yhdistelmätulkkauksessa. (Laurén 2006, 199.)

Huonokuuloiset ovat henkilöitä, joiden kuulo on alentunut, mutta he pystyvät kuulemaan puhetta kuulokojeen avulla. Kuulokojeesta saatava hyöty riippuu paljon kuulovamman vaikeusasteesta ja esimerkiksi ihmisten määrästä ja tilan akustiikasta. Mitä enemmän ympärillä on hälyä, sitä vaikeampi on erottaa puhetta. Kuulokojetta käyttävien huonokuuloisten kuulemista ryhmä- ja yleisötilaisuuksissa helpottaa useimpiin julkisiin rakennuksiin asennettu induktiosilmukka, jonka avulla kuulokojeella voi erottaa induktiojärjestelmän kautta tulevat äänet ympäristön äänistä. (Laurén 2002, 19–20.) Induktio on magneettikenttä, jonka sisällä kaikki induktiosilmukkaan liitettyyn mikrofoniin puhuttu puhe siirtyy suoraan kuulokojeen vastaanottokelaan. Tällöin tilassa olevat häiriöäänet eivät vaikeuta kuulemista. (Kuuloliitto 2009d.) Huuliltauus on tärkeä kommunikaation tuki huonokuuloisille, sillä usein kuulokojeellakin kuuleminen on puutteellista, varsinkin vaikeasti huonokuuloisilla (Laurén 2006, 199–200). Huonokuuloisten käyttämistä tulkkausmenetelmistä tavallisimmat ovat viitottu puhe ja kirjoitustulkkaus. Usein kirjoitustulkkausta käytetään ryhmätilanteissa, jolloin yleensä kaikki pystyvät seuraamaan kommunikaatiotavasta huolimatta (Laurén 2002, 20).

Kuuroutuneet ovat henkilöitä, jotka puhumaan oppimisen jälkeen ovat joko menettäneet kuulonsa kokonaan tai kuulo on heikentynyt voimakkaasti siten, että kuulokojeen käyttäminen ei auta kuulemaan puhetta (Laurén 2002, 17). Kuuroutuneet voivat itse kommunikoida puheella täysin ymmärrettävästi, mutta puheen vastaanottaminen on vaikeaa. Jäljellä olevan kuulon tukena voi käyttää esimerkiksi kuulokojetta. Varsinkin kahdenkeskisessä kommunikoinnissa selkeä puhetapa ja huulio auttavat puheen vastaanottamista. (Laurén 2006, 200–201.) Usein ryhmätilanteissa kuuroutuneet käyttävät kirjoitustulkkausta tai viitotun puheen tulkkausta. Muita kommunikointimenetelmiä ovat huulilentaluku, puheen toisto, sormiaakkosviestintä sekä puhe siinä määrin kun sen vastaanottaminen on mahdollista. (Laurén 2002, 18–19.)

Kuurosokealla henkilöllä on sekä kuulo- että näkövamma. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että henkilö olisi täysin kuuro tai täysin sokea. Suurella osalla kuurosokeista on kuulon ja/tai näön jäänteitä. Käytetyt kommunikaatiomenetelmät vaihtelevat paljon riippuen siitä, kommunikoiko kuurosokea henkilö itse puhuen vai viittoen. Tulkkausmenetelmiä ovat viittomakielen tai viitotun puheen tulkkaus ja kirjoitustulkkaus. Kuurosokeat, jotka käyttävät kirjoitustulkkausta, ovat oppineet puhumaan ennen kuulon menettämistä ja heillä on vielä näön jäänteitä. (Laurén 2002, 20–21.) Muutamit kirjoitustulkkausta käyttävät asiakkaat ovat täysin kuurosokeita ja lukevat tekstiä piste-kirjoituksena (Laurén 2012). Kuurosokean asiakkaan kohdalla täytyy kirjoitustulkkauksessa huomioida henkilön näön rajoitukset esimerkiksi suurentamalla tekstin kokoa, muuttamalla taustan väriä ja kontrastia tai jopa ottamalla erillisen näytön, josta kuurosokean asiakkaan on helppo seurata tulkkausta. Osa asiakkaista saattaa haluta kirjoitustulkkaukseen myös ympäristön ja ihmisten kuvailua kirjoitustulkatun asiasisällön lisäksi. (Laurén 2002, 20–21.)

Kuurolla tarkoitetaan henkilöä, joka on syntynyt kuurona (syntymäkuuro) tai menettänyt kuulon ennen puheen oppimista. Tällöin hänen äidinkieltensä tai ensikieltensä on viittomakieli. Kuurot näkevät itsensä enemmänkin kielellisenä vähemmistönä kuin vammaisryhmänä. Tämän vuoksi 1990-luvun lopulla kuurojen yhteisö alkoi käyttää kuuroista henkilöistä myös nimitystä *viittomakielinen*. Termi ei tarkoita pelkästään kuuroja vaan myös kuulevia henkilöitä, jotka käyttävät viittomakieltä äidin- tai ensikielenään. Myös huonokuuloiset voivat samaistua kuurojen kielelliseen ryhmään ja kommunikoida viittomakielellä. (Jokinen 2000, 79–81.) Hyvin suomen kieltä osaavat

viittomakieliset kuurot voivat käyttää kirjoitustulkkausta viittomakielentulkkausten lisäksi (Laurén 2002, 22). Esimerkiksi opiskelussa kirjoitustulkkausta saatetaan käyttää vieraskielisillä tunneilla tai luennoilla, joissa suomenkielisten käsitteiden käyttäminen on tärkeää.

Sisäkorvaistute on sisäkorvaan leikkauksella asennettava sähköinen kuulokoje, joka vie sähköisen kuulosignaalin suoraan kuulohermoon ja ohittaa sisäkorvan täysin. Sitä käytetään, kun perinteisen kuulokojeen tuoma apu ei riitä. Sisäkorvaistutetta käyttävät syntymäkuurot ja kuuroutuneet lapset sekä aikuiset, jotka ovat kuuroutuneita tai joilla on vaikea kuulovamma. Suomessa sisäkorvaistutetta käyttäviä aikuisia on noin 500. Määrä kuitenkin kasvaa jatkuvasti. Osa sisäkorvaistutetta käyttävistä aikuisista kommunikoi pelkästään kuulon varassa, mutta osa käyttää kirjoitustulkkausta kommunikoinnin tukena, varsinkin haastavissa tilanteissa tai esimerkiksi opiskelussa. (Sjövall & Yli-Pohja 2012, 128–132.)

3.3 Kirjoitustulkkaustekniikka ja -laitteet

Kirjoitustulkkauksen alkoi nykymuotoisena kirjoitusnäppäimistöillä tuotettuna tulkkauksena 1970-luvulla Suomeen levinneiden tekstipuhelimien myötä. Ensimmäistä kertaa tekstipuhelinta käytettiin kirjoitustulkkaukseen vuonna 1981 Kopolan kurssikeskuksessa. Tätä ennen kirjoitustulkkausta tehtiin käsin kirjoittamalla. 1990-luvulla tekniikan kehittyessä kirjoitustulkkausta alettiin tehdä tietokoneella ja tietokoneen näppäimistöillä. (Laurén 2002, 1-2.)

Kirjoitustulkkauksen tapahtuu nykyään kannettavalla tietokoneella. Asiakas seuraa tulkkauksista kannettavan tietokoneen ruudulta, jos kyseessä on henkilökohtainen tulkkauksen, jossa noudatetaan asiakkaan toiveita. Muiden puheenvuorot tulkitaan kirjoitettuun muotoon. Jos asiakkaita on enemmän tai kyseessä on yleisötilaisuus, tulkkauksen järjestetään dataprojektorilla valkokankaalle tai esimerkiksi valkoiselle seinälle. Tämä on niin sanottua yleisötulkkauksia. (Laurén 2006, 203.) Ergonomian vuoksi kirjoitustulkkauksella on oma näppäimistö mukana. Kirjoitustulkkauksen tapahtuu enää harvoin käsin kirjoittaen, mutta jos tulkkauksitilanteessa kävellään tai liikutaan paljon tai laitteisiin tulee

teknisiä ongelmia, kirjoitustulkin on hyvä varautua myös kirjoittamaan käsin. (Laurén 2006, 205.)

Tietokoneella tapahtuvassa kirjoitustulkkausessa tulkataan tekstinkäsittelyohjelmaa, kuten Microsoft Wordia käyttämällä (Salakari 2008, 5). Erityisesti kirjoitustulkkauksen vaatimuksia ajatellen on suunniteltu *KITU-ohjelma*, joka on myös ensimmäinen kirjoitustulkkausohjelma Suomessa (R. Jukarainen-Mäkinen, henkilökohtainen tiedonanto, 14.3.2013). Ohjelma toimii tulkaustilanteessa paremmin kuin Microsoft Wordin tapainen tekstinkäsittelyohjelma. Asetusten muokkaaminen on helpompaa ja esimerkiksi fontin koon, värin ja taustan värin muuttaminen on sijoitettu pikanäppäinkomentoihin. KITUn tarkoitus on vähentää tarvittavien lyöntien määrää. Puhujien nimet voi kirjoittaa etukäteen ohjelman muistiin ja ottaa ne tulkkausessa käyttöön napin painalluksella. KITU myös tallentaa 8 lyöntiä pitempiä sanoja tietokoneen muistiin, jolloin sanoja ei jatkuvasti tarvitse kirjoittaa uudestaan. Toiminto on ikään kuin kännykän ennakoiva tekstinsyöttö. (Ohrankämmen 2008, 10–11.) KITU-ohjelmaa voi käyttää simultaanitulkkausessa, mutta tekstin tallentaminen ohjelmaan ei ole mahdollista.

KITU-ohjelmaa käytetään pääasiassa Uudenmaan ja Turun alueella, mutta myös Itä-Suomen ja Pirkanmaan alueella kirjoitustulkkausessa. Lisäksi KITUa käytetään koulutustarkoituksissa eri oppilaitoksissa, kuten Humanistisessa ammattikorkeakoulussa. Ohjelman on kehittänyt ja sitä myy Uudenmaan tulkkeskus Omnivis Oy. (R. Jukarainen-Mäkinen, henkilökohtainen tiedonanto, 14.3.2013.)

Toinen kirjoitustulkkausohjelma on Tampereen yliopistossa Suomen Akatemian rahoittamassa Motive-ohjelmassa kehitetty Sprintanium-niminen tekstinkäsittely ja julkaisuohjelma (Kirjoitustulkkaus prosessina, tulkkeen ymmärrettävyys ja sen parantaminen 2011a). Ohjelma on kehitetty yhteistyössä tulkkien kanssa ja heidän toiveitaan huomioiden (Tiittula 2013). Ohjelmassa on useita pikanäppäinkomentoja, joihin voi esimerkiksi luoda etukäteen lyhenteitä ja osoittaa puhujille omat tekstivärit, jolloin puhujien erottaminen toisistaan on helpompaa. Sprintanium toimii kahdella eri tekstiruudulla, joista yksi on tulkin työskentelyä varten ja toinen asiakkaan ikkuna, jonka voi myös valita näkyviin toiselle koneelle. Näin ohjelmalla on mahdollista tehdä tulkkausta sekä paikan päällä että etänä. (Kirjoitustulkkaus prosessina, tulkkeen ymmärrettävyys ja sen parantaminen 2011b.)

3.4 Kirjoitustulkkien koulutus Suomessa

Kirjoitustulkkien koulutuksesta on alussa ollut vastuussa Kuuloliitto ry. Ensimmäiset Kuuroutuneiden tulkikoulutuksen nimellä järjestetyt kurssit olivat vuosina 1986-1988. Sen jälkeen kuuroutuneille tulkkaus on jollain muotoa ollut osana viittomakielentulkin ammatillista koulutusta. Vuodesta 1995 vuoteen 2000 saakka Kuuloliitto ry on järjestänyt lyhytkoulutusta kirjoitustulkkaukseen. Kolmen opintoviikon pituinen koulutus koostui etä- ja lähiopetuksesta. Kurssille päästäkseen kirjoitusnopeuden tuli olla vähintään 8000 merkkiä puolessa tunnissa. (Laurén 2002, 5–7.)

Humanistisen ammattikorkeakoulun kirjoitustulkikoulutus on järjestetty ensimmäistä kertaa vuonna 2002 ja 2003, viiden opintoviikon pituisena, sitten 20 opintopisteen koulutuksena vuonna 2009 ja vuodesta 2011 alkaen 30 opintopisteen erikoistumisopintoina (Putkonen-Kankaanpää 2012). Diakonia-ammattikorkeakoulun ensimmäinen 30:n opintopisteen kirjoitustulkikurssi alkoi helmikuussa 2012 (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2012). Kuuloliitto ry on yhteistyössä molempien ammattikorkeakoulujen kanssa järjestänyt kirjoitustulkkien täydennyskoulutuksia ruotsiksi vuonna 2006 ja englanniksi vuonna 2005 (Laurén & Kalela 2009, 13).

Kirjoitustulkkina toimiakseen tulkin täytyy olla tulkirekisterissä. Rekisteriin pääsyn edellytys on yli 9000 merkin kirjoitusnopeus puolessa tunnissa sekä tulkirekisterikokeen läpäisy. (Suomen kirjoitustulkit ry 2012.) Tulkirekisterikokeeseen kuuluu kirjoitusnopeuskoe, asioimistulkkaus- ja luentotulkaustilanne sekä eettinen pohdinta. Rekisterikoe arvioidaan asteikolla 1-5. Jos arvosana kaikista osa-alueista on yli 3, kirjoitustulkki pääsee tulkirekisteriin ja saa toimia kirjoitustulkkina. (Humanistinen ammattikorkeakoulu 2011.) Toiminnassaan kirjoitustulkki noudattaa samoja ammattieettisiä sääntöjä viittomakielentulkkien kanssa (Hynynen, Pyörre & Roslöf 2010, 17–18).

4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Opinnäytetyön tavoite on kehittää ja testata uusia viittauskeinoja, kun kirjoitustulkkausessa viitataan puhujaan tai visuaaliseen materiaaliin. Työssä käytetään kahta eri viittauskeinoa, ja kolmea eri viittausmerkkiä, jotka ovat tekstimuodossa tehtäviä, yhdestä tai kahdesta symbolista koostuvia viittauskuvakkeita. Tässä tutkimuksessa käytän niistä nimitystä *viittausmerkit*. Tutkimuksessa käytettyjä viittausmerkkejä kuvaan tarkemmin luvussa 4.1.

Lisäksi opinnäytetyössä selvitetään viittauskeinojen käyttömahdollisuuksia kirjoitustulkkausessa. Kirjoitustulkkauksen eri elementeistä on tehty tutkimuksia, kuten viiveen vaikutuksesta (Ohrakämnen 2008) ja asiasisältöjen välittymisestä (Mäkiranta 2006), mutta uusien elementtien lisäämistä kirjoitustulkkaukseen ja kirjoitustulkkauksen kehittämistyötä on tehty vähemmän.

Nykyinen viittauskäytäntö kirjoitustulkkausessa on kirjoittaa sulkeisiin (dia) tai (kalvo) kun viitataan visuaaliseen materiaaliin. Tällöin kaiken suoraan visuaalisessa oheismateriaalissa voi jättää kirjoittamatta ja antaa asiakkaan lukea tekstiä suoraan lähteestä. Kaikki tekstiin tehtävät lisäkommentit ja tekstistä poikkeavat lisäykset pitää kuitenkin kirjoittaa. (Laurén 2006, 210–211.) Opinnäytetyön tavoite onkin nopeuttaa tätä viittauskäytäntöä.

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen tavoite on varmistaa, onko opinnäytetyössä käytettyjä viittauskeinoja mahdollista käyttää kirjoitustulkkausessa. Toisen tutkimuskysymyksen avulla haluan ensisijaisesti kysyä kirjoitustulkkauksen käyttäjien mielipidettä siitä, kuinka he suhtautuvat uudenlaisiin viittauskeinoihin. Tällä haluan selvittää, kannattaako tämäntapaisten viittausmerkkien kehittämistä jatkaa vai ovatko nykyiset käytännöt toimivia. Kolmannen tutkimuskysymyksen tavoitteena on tutustua Suomessa käytössä oleviin kirjoitustulkkausohjelmiin ja selvittää tutkimuksessa käytettyjen viittausmerkkien käyttöönottomahdollisuuksia. Työn tarkoitus on viittausmerkkien käyttöönoton sijaan mahdollisuuksien testaus, eli kartoittaa käyttäjien asenteita uusia tekniikoita kohtaan ja pohtia, miten viittaustekniikoita olisi mahdollista tuoda kirjoitus-

tulkkauslalle. Tässä tutkimuksessa käytetyt viittausmerkit ovat vain yksi mahdollinen viittaustekniikka, jota kirjoitustulkkauksessa voisi käyttää.

4.1 Tutkimusaineisto

Opinnäytetyöni kyselytutkimuksen aineistona on Riitta Lahtisen pitämä koulutus kuurosokeudesta ja kuurosokeiden kommunikaatiomenetelmistä. Kuvasin koulutuksesta yhden aamupäivän opinnäytetyöni materiaaliksi. Koulutuspäivä järjestettiin Humanistisen ammattikorkeakoulun Helsingin kampuksella joulukuussa 2012. Koulutukseen osallistujina ovat tulkit, jotka haluavat täydennyskoulutusta voidakseen työskennellä kuurosokeiden asiakkaiden kanssa. Kaikki koulutukseen osallistuneet suostuivat siihen, että kuvaan osan luennosta opinnäytetyöni materiaaliksi. Kuulan (2011, 86–91) mukaan tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden pitää olla mukana vapaaehtoisesti ja heiltä pitää saada suostumus aineistonkeruun toteuttamiseen. Lisäksi aineiston käyttötarkoitus pitää olla tarkoin määritelty, eikä henkilöiden yksityisyydensuojaa saa rikkoa. Tutkimusta varten kuvattu materiaali oli käytössä pelkästään opinnäytetyöni tutkimusta varten ja se tullaan hävittämään opinnäytetyön valmistumisen jälkeen. Kaikilta koulutukseen osallistuneilta tulkeilta kerättiin kuvauslupa, jossa myös määritellään materiaalin käyttötarkoitus (Liite 3). Kuvatusta materiaalista editoitiin noin puolen tunnin mittainen video. Valitsin materiaaliin kohdat, joissa oli eniten visuaalisuutta, puhujan tekemiä eleitä ja taululle piirrettyä informaatiota.

Videon kanssa tutkimustilanteessa materiaalina toimi myös kirjoitustulkkaus, jonka tein kuvatun luennon pohjalta. Kirjoitustulkkauksessa käytettiin tähän tutkimukseen kehitettyjä viittauskeinoja. Tutkimuksessa kirjoitustulkkaus oli ns. näyttötulkkausta, eli etukäteen tietokoneelle kirjoitettu teksti, jota rullataan näytölle näkyviin samaan aikaan puheen kanssa (Laurén 2006, 215). Päätin tehdä valmistellun tulkkauksen, koska simultaanitulkkauksen vaarana olivat liiat virheet ja poisjätöt. Tämä olisi myös tehnyt tutkimuksen toteuttamisesta haastavampaa. Valmistellun tulkkauksen tekeillä sain myös ajastettua viittausmerkit oikeaan kohtaan luennon kanssa.

Viittausmerkkien kehittämisen pohjana toimivat kuulonäkövammaisille tulkkauksessa käytetyt, selkään piirrettävät haptiisit, eli keholle kosketuksella tehdyt viestit. Esimer-

kiksi luentotilanteissa tukivuorossa oleva tulkki saattaa piirtää kuulonäkövammaisen henkilön selkään tiedon siitä, onko tulkattavaa tietoa tukeva visuaalinen informaatio dialla, vai pöydällä olevassa monisteessa. Tällöin on helppo katsoa oikeaan lähteeseen tiedon saamiseksi. (Lahtinen, henkilökohtainen tiedonanto, 10.12.2012.)

Alun perin tutkimuksessa oli tarkoitus testata yhtä viittausmerkkiä. Merkin ulkoasu määräytyi Microsoft Word -tekstinkäsittelyohjelman ominaisuuksien mukaan. Mielestäni viittausmerkin toteuttamisen piti onnistua nopeasti ja vaivattomasti. Wordin pikänäppäinkomentojen taakse asennettavat valmiit erikoismerkit rajoittivat viittausmerkin ulkoasua jonkin verran. Halusin, että tutkimuksessa käytettävä viittausmerkki on nimenomaan kirjoitettava, tekstimuotoinen viittauskeino. Muita mahdollisuuksia olisivat olleet esimerkiksi tulkin tekemä ele, kuten pään nyökkäys tai käden osoitus, tai edellä mainitut kuulonäkövammaisten tulkkauksessa käytettävät haptiisit. Kirjoitettava viittausmerkki oli kuitenkin mielestäni paras vaihtoehto, koska tulkki pystyy tuottamaan merkin samassa kirjoitusasennossa, eikä hänen tarvitse nostaa käsiä näppäimistöä tai keskittyä ylimääräisten keholla tuotettavien liikkeiden tekemiseen.

Lopullisessa tulkkauksessa käytin kahta erilaista viittauskeinoa ja kolmea eri viittausmerkkiä, koska halusin kokeilla eri toteutustapoja ja viittausmerkkien käyttömahdollisuuksia. Merkit perustuvat osittain Riitta Lahtisen (henkilökohtainen tiedonanto, 10.12.2012) kuvaamiin kuulonäkövammaisille tulkkauksessa käytettyihin haptiiseihin, joilla viitataan esimerkiksi puhujaan tai diaesitykseen. Ensimmäisessä yksi viittausmerkki (↑) viittasi sekä puhujaan että hänen käyttämäänsä visuaaliseen materiaaliin. Toisessa viittauskeinossa käytin kahta viittausmerkkiä, joista yksi (↑☉) viittasi puhujan tekemiin eleisiin ja toinen (↑■) viittasi liitutaululla tai diassa näkyvään visuaaliseen materiaaliin. Sisällytin tutkimukseen tehtyyn kirjoitustulkkaukseen eri käyttövaihtoehtoja viittausmerkeille. Merkkien sijainti oli välillä uuden rivin alussa, lauseen lopussa tai tekstikappaleen tai lauseen keskellä. Viittausmerkit oli ajoitettu näkymään tulkkauksessa samaan aikaan tai vähän ennen kuin viittaus näkyi videolla. Kuvaan viittausmerkkien käyttöä tutkimustilanteessa tarkemmin luvussa 4.4.

4.2 Kysely

Tutkimusaineiston, eli luennon ja siihen tehdyn kirjoitustulkkauksen toimivuutta tutkin kyselyllä (Liite 3). Valitsin tutkimusmenetelmäksi kyselyn, sillä sen avulla saisin parhaiten kerättyä vastaajien mielipiteitä ja asenteita. Tutkimustilanteessa menetelmä osoittautui enemmän kyselyn ja haastattelun välimuodoksi, eli survey-tutkimukseksi. Kyselylomakkeeseen on tarkoitus vastata itsenäisesti, kun taas haastattelututkimuksessa tutkija kysyy vastaajilta heidän mielipiteitään suoraan. (Vehkalahti 2008, 11–12.) Tutkimustilanteessa vastasin osallistujien esittämiin kysymyksiin sekä tarkensin muutamaa kysymystä kyselystä. Kyselyn jälkeen käydyssä keskustelussa toimin enemmän haastattelijan roolissa. Kyselyn toteutuksessa oli siis myös haastattelun ominaisuuksia. Koin kuitenkin kyselyn toimivan tutkimustilanteen kannalta parhaiten yhteen aineistona käytetyn luennon kanssa, minkä vuoksi en toteuttanut tutkimusta kokonaan haastattelututkimuksena.

Opinnäytetyön kyselyssä oli sekä monivalintakysymyksiä että avoimia kysymyksiä. Kyselyn suunnittelun ja työstön toteutin Webropol 2.0 -kysely- ja tiedonkeruusovelluksella. Itse tutkimustilanteessa vastaukset kyselyyn kerättiin paperisina versioina, jotka siirrettiin myöhemmin sähköiseen muotoon. Kysely olisi ollut helpompaa toteuttaa pelkästään sähköisenä, sillä paperilomakkeiden uudelleen tallentaminen on ajallisesti suuri työ ja altistaa tutkimuksen virheille (Vehkalahti 2008, 48). Tutkimustilanteen ja kyselyyn osallistuneiden kannalta tämä oli kuitenkin toimiva tapa, sillä sähköisessä muodossa olevan kyselyn toteuttamiseen ei ollut mahdollisuutta. Toisaalta paperisessa kyselyssä vastausten kontrollointi osoittautui lähes mahdottomaksi. Osa kyselyn vastauksista olivat vaillinaisia ja varsinkin avoimien kysymysten kohdalla vastausprosentti jäi pieneksi.

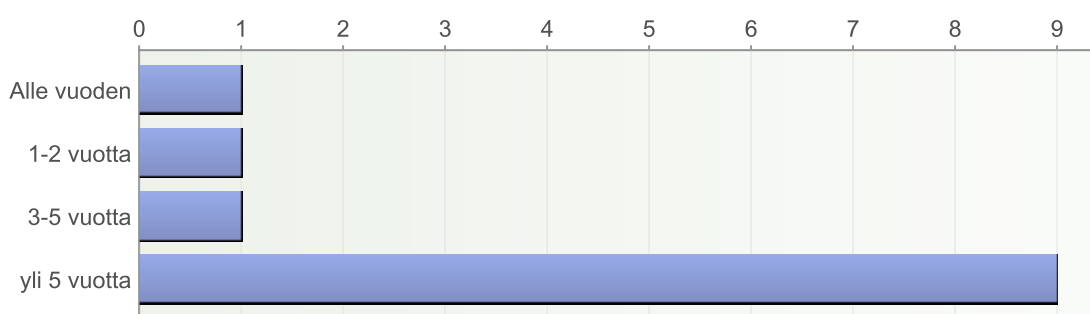
Kyselyn rakenne muokkautui videon ja kirjoitustulkkauksen pohjalta (katso liite 3). Taustakysymyksiä jälkeen ensimmäisessä osiossa kysyttiin ↑ -viittausmerkkiin liittyviä kysymyksiä. Sen jälkeen esitettiin samat kysymykset toisesta viittauskeinosta. Kolmannessa osassa kysymykset liittyivät enemmän kirjoitustulkkauksen seuraamiseen kuin viittausmerkkeihin. Vastaajia pyydettiin myös valitsemaan toimivimman viittauskeinon esittämistäni kahdesta viittauskeinosta ja jo olemassa olevista viittaus-tavoista sekä lopuksi perustelemaan valintansa.

4.3 Tutkimusjoukko

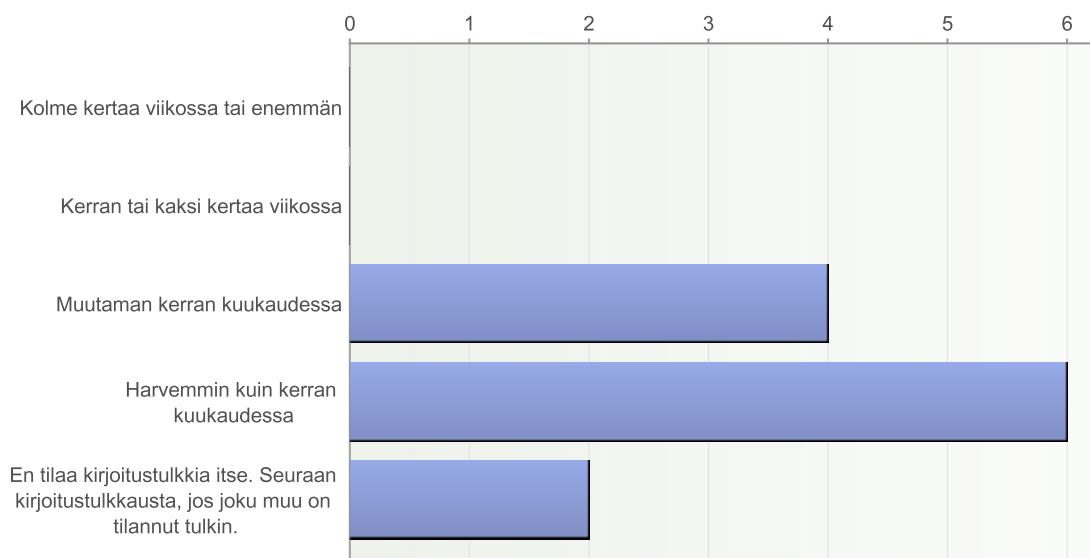
Alun perin tutkimusjoukon kooksi oli määritelty 10-15 henkilöä. Vilkan (2005, 126–127) mukaan laadullisessa tutkimuksessa tutkimusaineiston laatu on määrää tärkeämpää. Pää tavoite on tutkittavan asian ymmärtäminen ja tiedon syventäminen, ei niinkään tulosten yleistettävyys. Sirpa Laurén ja Kuuloliitto ry ilmoittivat tutkimuksesta asiakasryhmälle ja heidän kauttaan tutkimukseen ilmoittautui 12 henkilöä. Tutkimukseen osallistuneista kahdeksan henkilöä (n=12) oli yli 60-vuotiaita, kolme henkilöä oli 36–50 -vuotiaiden ikäluokassa ja yksi osallistujista oli alle 35-vuotias. Jos ajatellaan, että tutkimusaineiston tavoite on saada mahdollisimman kattava kuvaus tutkittavasta asiasta (Vilka 2005, 126), vastaajien tasaisempi ikäjakauma olisi antanut monipuolisemman ja laajemman kuvan kirjoitustulkkauksen käyttäjien mielipiteistä.

Yksityisyyden suoja on tärkeä osa tutkimuksen toteuttamista (Kuula 2011, 109). Kyselyn aineisto täytettiin anonymisti, eikä vastaajien yhteystietoja kerätty ylös myöhemmää käyttöä varten.

Vastaajista suurin osa, yhdeksän kahdestatoista vastaajasta, on käyttänyt kirjoitustulkkauksia yli viisi vuotta (kuvio 1). Kuviosta 2 kuitenkin näkee, että he eivät tilaa tulkkia useammin kuin muutaman kerran kuukaudessa.

KUVIO 1. Kirjoitustulkkauksen käyttövuodet

KUVIO 2. Kirjoitustulkkitilausten määrä

Taustakysymys-osiossa vastaajilta kysyttiin, millaisiin tilanteisiin he tilaavat kirjoitustulkin. Kirjoitustulkkia tilattiin eniten seminaareihin, koulutuksiin ja kokouksiin. Avoin vastausvaihtoehdon kohdalla 2 vastaajaa mainitsi erikseen yhdistysillat ja erilaiset yhdistyksen järjestämät kerhotapaamiset, jonne tulkki tilataan vuorotellen. Kuvio 2 käykin ilmi, että kaksi kyselyyn vastannutta henkilöä (n=12) seuraa kirjoitustulkkausta vain kun joku toinen on tilannut tulkin. Vain kolmasosa (4 henkilöä) tilaa kirjoitustulkin edes muutaman kerran kuukaudessa. Vastausten analysoinnissa on huomioitu, että kirjoitustulkkauksen käytön satunnaisuus saattaa vaikuttaa tuloksiin.

4.4 Tutkimuksen toteutus

Tutkimus järjestettiin 12.2.2013. Ennen tutkimusosan alkua informoin tutkittavia opinäytetyön tavoitteista sekä tutkimuksen toteutustavoista. Tutkimuksen yhteydessä jaoin osallistujille myös saatekirjeen (Liite 2), joka toimi pohjustuksena kyselylle. Tutkimustilanteessa oli paikalla kirjoitustulkki, joka tulkkasi tutkimustilanteessa käydyn keskustelun. Näin varmistettiin, että kaikki vastaajat voivat osallistua keskusteluun.

Jaoin tutkimusmateriaalin kolmeen osaan, joista kukin oli noin kymmenen minuutin pituinen. Ensimmäisessä ja toisessa osiossa käytettiin kussakin eri viittauskeinoa.

Näissä osissa annoin vastaajille ohjeeksi seurata ensisijaisesti kirjoitustulkkauksia ja katsoa luentomateriaalia vain kun he huomasivat viittausmerkin tekstissä. Ohjeistuksen tarkoitus oli, että vastaajat keskittyisivät viittausmerkkien tunnistamiseen ja totutelisivat käyttämään niitä. Tavoitteena oli selvittää, miten viittausmerkin sijoittaminen kirjoitustulkkaukseen vaikuttaa merkkien erottamiseen tekstistä. Tulkkauksessa viittausmerkit oli ajoitettu vaihtelevasti siten, että ne esiintyivät joko ennen, jälkeen tai samaan aikaan videolla tapahtuneiden viittausten kanssa. Myös viittausmerkkien ja luennon asiasisällön sijoittaminen keskenään vaihteli. Välillä asiasisältö oli kirjoitettu ensin, jonka jälkeen viittausmerkki tuli näkyviin. Toinen tapa oli kirjoittaa ensin viittausmerkki ja sen jälkeen jatkaa kirjoitustulkkauksia, jolloin viittausmerkki ja luennolla näkyvät viittaus näkyivät ensin ja viittaukseen liittyvä kirjoitustulkkauksia vasta jälkikäteen. Tämä toteutustapa oli mahdollinen, koska kyseessä oli valmisteltu kirjoitustulkkauksia, jossa viittausmerkit voi ajastaa ja sijoittaa etukäteen. Viittausmerkkien ajoituksessa ja sijoittamisessa kirjoitustulkkaukseen oli siis vaihtelua parhaimman toimivuuden löytämiseksi.

Kolmannessa osassa pyysin vastaajia seuraamaan kirjoitustulkkauksia kuten he yleensäkin tekevät. Tässä osassa käytin molempia viittauskeinoja rinnakkain. Halusin selvittää, onko eri viittauskeinojen toimivuudessa ja käyttömukavuudessa eroja ja häiritsevätkö viittausmerkit kirjoitustulkkauksen seuraamista. Kaikkien osien jälkeen osallistujilla oli aikaa vastata esitettyihin kysymyksiin rauhassa. Jokaisen osan jälkeen annoin myös mahdollisuuden kysyä ja kommentoida asioita, joita vastaajille oli tullut mieleen. Tilaisuuden loppuun kävimme keskustelua tutkimuksen aiheesta, jossa vastaajat esittivät kehittämissuhteita, joita kyselyn vastauksissakin tuli esille sekä keskustelivat yleisesti kirjoitustulkkauksen kehittämisestä.

5 TULOSTEN ESITTELY JA ANALYYSI

Tässä osassa esittelen opinnäytetyöni tutkimusosassa tehdystä kyselystä saatuja tuloksia ja analysoin niiden merkitystä. Nostan esille asioita sekä vastauksista että tutkimusosan jälkeisessä keskustelussa ilmenneitä mielipiteitä. Näytän myös esimerkkejä luennosta, niihin tehdystä kirjoitustulkkauksesta ja käytetyistä viittausmerkeistä tutkimuksen havainnollistamiseksi.

Kyselyn tuloksista jätin kolmannen osan kysymykset 14–19 analysoimatta. Tutkimuksessa ohjeistin vastaajia seuraamaan kirjoitustulkkauksia kuten yleensä. Kolmannessa osiossa käytettiin sekä ensimmäisen että toisen osion viittauskeinoja rinnakkain. Tämä ratkaisu ei toiminut tutkimustilanteessa. Käsittelen asiaa myöhemmin luvussa 5.4.

5.1 Viittausmerkkien seuraaminen ja havainnointi

Tutkimusaineistona käyttämäni luentoan tehdyssä kirjoitustulkkauksessa sijoitin viittausmerkkejä eri kohtiin tekstiä, sillä halusin selvittää, voiko viittausmerkkejä erottaa kirjoitustulkasta tekstistä ja kuinka merkin sijoittuminen tekstissä vaikuttaa havainnointiin. Luennosta ja kirjoitustulkkauksesta otetuissa esimerkeissä viittausmerkki on sijoitettu joko uudelle, muuten tyhjälle tekstiriville (Esimerkki 1) tai kirjoitustulkatun tekstin keskelle (Esimerkki 2). Suurin osa viittausmerkeistä tekstissä esiintyivät aina uuden tekstirivin alussa.

Esimerkki 1

Puhuja:

Käydään läpi nämä alueet sillä tavalla, kun äsken tuli tuo KAHVI haptiisi, elikkä kahvin viittoma kun tehdään näin, niin nyt se muutos, me vaikkome se puretaan se kielioppi ja me tehdään se, nii ootte varmaan nähneet, saan koskettaa sua olkapäälle? Eli kun teen kahvin tähän näin.

Kirjoitustulkkaus:

Käydään läpi alueet sillä tavalla, kun tuli tuo KAHVI haptiisi, tai viittoma kun tehdään näin,

↑

niin se muutos tulee tällä tavalla, kun kielioppia purkaa...

Ootte varmaan nähneet, saanko koskettaa olkapäälle?

↑

Eli kun teen kahvin tähän näin.

Esimerkki 2Puhuja:

- Me mietittiin just tota sun viittomanimeä, niin, et kun se on niinku – niin kehoviittoma. Et ku se on niinku näillä sormenpäillä, niin se on ehkä niinku neutraalimpi, kuin se olis niinkun- -

- Jos on koko alueella? Se voi olla, koska se on vaan nii-- mä-- tai sitten mä otan vaan it- - koska mä teen sen niin se vastaanottajasta nii...iho toimii eri tavalla kuin visuaalinen ilmentymä. Eli se että kun teen sen näin...niin tota...Tai näin niin voi olla että kun se iho, kun se vie sen painovoiman siellä iholla, voi olla että hän kokee sen samalla tavalla. Mutta me niinku nähdään se, että kun tää ei oo koko kontaktissa niin se ei oo niin intiimiä.

Kirjoitustulkkaus:

-: Mietittiin sun viittomanimeä, ↑ että sormenpäillä on neutr kuin jos olisi- -

-: Jos olisi koko alueella? Joo, voi olla. Mutta vastaanottajasta iho toimii eri tavalla kuin visuaalinen elin.

Eli jos teen näin tai näin ↑, niin painovoiman takia iho voi kokea sen samalla tavalla. Mutta me nähdään se, kun tää ei oo koko kontaktissa, se on vähemmän intiimiä.

Ensimmäisen ja toisen kyselyosion alussa kysyin, erottaako viittausmerkin kirjoitustulkatusta tekstistä. Taulukosta 1 voi huomata, että tutkittavat pystyivät tunnistamaan

viittausmerkin (↑) kirjoitustulkatusta tekstistä. Seitsemän vastaajaa (n=12), eli suurin osa tunnisti merkin kirjoitustulkausta seuratessaan aina. Viittausmerkki ei siis sekoitu muihin kirjoitustulkauksessa yleisesti käytettyihin merkkeihin. Myös viittausmerkin erottaminen uuden rivin alusta koettiin helpoksi. Kuusi vastaajaa (n=10) erotti viittausmerkin aina uuden rivin alusta. Enemmän hajontaa vastauksissa oli, kun viittausmerkki esiintyi keskellä lausetta tai asiakokonaisuutta, kuten Esimerkissä 2. Vain kaksi henkilöä (n=11) erotti viittausmerkin lauseen keskeltä, kun taas kaksi henkilöä ei erottanut viittausmerkkiä tekstin keskeltä lainkaan.

TAULUKKO 1. Ensimmäisen viittausmerkin (↑) erottaminen kirjoitustulkauksesta.

	Ei koskaan	Välillä	Suurimmaksi osaksi	Aina	Yhteensä
muusta tekstistä	0	4	1	7	12
lauseen tai asiakokonaisuuden keskeltä	2	3	4	2	11
uuden rivin alusta	1	1	2	6	10

Kun käytössä oli kaksi erillistä viittausmerkkiä, niiden erottaminen tekstistä oli helpompaa. Taulukosta 2 näkee että kaksi viittausmerkkiä (↑■ ja ↑●) erottuvat sekä uuden rivin alusta että keskeltä tekstiä. Yhdeksän vastaajaa (n=10) huomasi viittausmerkin tekstin keskeltä aina tai suurimman osan ajasta. Selkeä syy tähän on se, että kumpikin viittausmerkki on suurempi kuin vain yhdestä symbolista koostuva merkki.

TAULUKKO 2. Kahden viittausmerkin (↑■ ja ↑●) erottaminen kirjoitustulkkauksesta.

	Ei koskaan	Välillä	Suurimmaksi osaksi	Aina	Yhteensä
muusta tekstistä	0	2	6	4	12
lauseen tai asiakokonaisuuden keskeltä	0	1	7	2	10
uuden rivin alusta	0	2	5	3	10
toisistaan	0	2	4	3	9

Merkin erottamisen lisäksi kysyin, onko viittausmerkkejä helppo seurata, eli ymmärtää mihin viittausmerkillä (↑) viitataan (Taulukko 3). Sama kysymys esitettiin myöhemmin toisessa osiossa, kun käytettiin kahta erillistä viittausmerkkiä (↑■ ja ↑●). Kysymysten vastauksista selvisi, että viittausmerkkien yhdistäminen asiaan, johon viitattiin, oli haastavaa. Viittausten erotteleminen puhujaan kohdistuvaan viittaukseen ja visuaaliseen materiaaliin kohdistuvaan viittaukseen osoittautui myös vaikeaksi. Taulukosta 3 huomaa, että kukaan vastaajista ei pystynyt erottelemaan viittauksia puhujaan ja visuaaliseen materiaaliin jokaisella esiintymiskerralla, kun käytettiin yhtä viittausmerkkiä (↑). Kuusi vastaajaa (n=12) erotti puhujaan ja visuaaliseen materiaaliin kohdistuneet viittaukset välillä ja kaksi vastaajista ei pystynyt tekemään tätä jaottelua lainkaan.

TAULUKKO 3. Viittausmerkin (↑) yhdistäminen viittaukseen.

	Ei koskaan	Välillä	Suurimmaksi osaksi	Aina	Yhteensä
Tiesin, mihin asiaan merkillä viitataan	1	5	5	0	11
Ehdin nähdä asian, johon viitattiin	2	6	0	4	12
Pystyin erottelemaan, oliko kyse puhujan eleestä vai taululla/dialla esiintyvistä asiasta	2	6	4	0	12

Toisessa viittauskeinossa viittausten jaottelu puhujan tekemiin viittauksiin ja visuaaliseen materiaaliin viittauksiin oli tehty jo valmiiksi. Taulukoista 4 ja 5 näkee, että tekstissä esiintyvän viittausmerkin (↑■ ja ↑●) yhdistäminen joko puhujaan tai visuaaliseen materiaaliin on helpompaa kuin vain yhtä viittausmerkkiä (↑) käytettäessä. Kuusi vastaajaa (n=11) tunnisti visuaalisen materiaalin viittausmerkin (↑■) suurimman osan ajasta ja jopa kaksi kolmasosaa (kuusi vastaajaa yhdeksästä) yhdisti puhujan viittausmerkin (↑●) sitä vastaavaan viittaukseen luennossa. Toisen viittauskeinoon kohdalla kukaan osallistujista ei vastannut, että ei koskaan ehdi nähdä asiaa, johon viitattiin tai ei koskaan tiennyt mihin asiaan merkillä viitataan. Tulosten perusteella merkkien jaottelu puhujaan ja visuaaliseen materiaaliin viittaaviin merkkeihin siis auttaisi viittausmerkin yhdistämistä sitä vastaavaan viittaukseen. Tämä voi johtua siitä, että kahdesta symbolista koostuva viittausmerkki on helpompi tunnistaa (kuten taulukoiden 1 ja 2 tuloksista selvisi). Viittausmerkin helposti tunnistettava ulkoasu saattaa nopeuttaa myös merkin tarkoituksen muistamista ja sen yhdistämistä viittaukseen.

TAULUKKO 4. Visuaalisen materiaalin viittausmerkin (↑■) yhdistäminen viittaukseen.

	Ei koskaan	Välillä	Suurimaksi osaksi	Aina	Yhteensä
Tiesin, mihin asiaan merkillä viitataan	0	3	6	2	11
Ehdin nähdä asian, johon viitattiin	0	4	5	1	10

TAULUKKO 5. Puhujan viittausmerkin (↑ ●) yhdistäminen viittaukseen.

	Ei koskaan	Välillä	Suurimaksi osaksi	Aina	Yhteensä
Tiesin, mihin asiaan merkillä viitataan	0	2	6	1	9
Ehdin nähdä asian, johon viitattiin	0	6	3	2	11

Kyselyn kahden ensimmäisen osion ajan pyysin vastaajia katsomaan pelkästään kirjoitustulkausta ja siirtämään katseensa videomateriaaliin vain kun he näkivät jonkun viittausmerkeistä. Tämä ei siis ollut vastaajille luonnollinen tapa seurata kirjoitustulkausta. Tutkimuksen jälkeisessä keskustelussa vastaajat toivat esille, että viittausmerkkien toimintaa parantaisi, jos ne erottuisivat selkeämmin muusta kirjoitustulkasta tekstistä, esimerkiksi eri värisinä, isompina tai välkkyvinä. Muun tekstin kanssa samanvärinen merkki oli vaikeampi erottaa, jos ruudulla oli muutenkin paljon tekstiä tai jos kirjoitustulkauksen tempo oli nopea.

Kysyin myös vastaajilta, kuinka viittausmerkit tulisi sijoittaa muuhun kirjoitustulkattuun tekstiin nähden. Puolet vastaajista (n=12) oli sitä mieltä, että toimivin tapa on ensin nähdä viittausmerkki ja katsoa, mihin asiaan viitataan. Sen jälkeen voi rauhassa lukea kirjoitustulkauksesta, jos viittaukseen liittyy selitys tai sanallinen havainnollistaminen. Toinen tapa, jossa ensin voisi lukea selityksen ja vasta sitten katsoa viittauksen puhujasta tai visuaalisesta materiaalista toimi kyllä etukäteen valmistellussa tulkauksessa, mutta sen toteuttaminen simultaani-, eli samanaikaistulkauksessa on lähes mahdotonta.

5.2 Puhujaan viittaus

Puhujaan viittaaminen tapahtui kirjoitustulkauksessa joko yhdellä viittausmerkillä (↑) tai erikseen puhujaan viittaamista varten suunnitellulla yhdistelmämerkillä (↑ ●). Pu-

hujaan eleisiin tai puhujan tekemiin visuaalisiin demonstraatioihin viittaaminen kirjoitustulkkauksessa ei saanut odotettua vastaanottoa tutkimustilaisuudessa. Alkuelämykseni viittaustekniikoita suunnitellessani oli, että puhujan eleet ja esimerkiksi visuaaliset, fyysisesti näytettävät demonstraatiot saattaisivat jäädä huomaamatta kirjoitustulkkausta seurattaessa. Oletin myös että puhujan tekemät eleet ja ilmeet antaisivat hänen luonteestaan ja persoonastaan paremman kokonaiskuvan kuin pelkkä kirjoitustulkkauksen lukeminen antaisi.

Tutkimuksen jälkeisessä keskustelussa yleinen näkökulma oli, että kirjoitustulkkauksen käyttäjät katsovat automaattisesti puhujaa ja näkevät hänen eleensä ja kehonkielensä, joten puhujan viittausmerkki koettiin osin tarpeettomana. Avoimissa vastauksissa neljä vastaajaa (n=9) toi esille, että puhujan eleet tulevat selville kirjoitustulkasta puheesta, ja että puheen sisällöstä saa useimmiten selville, milloin puhuja aikoo demonstroida jotakin. Tutkimuksen jälkeisessä keskustelussa mietittiin, että merkki tuntui jopa holhoavalta, sillä vastaajista puhujan katsominen oli luonnollinen tapahtuma, johon ei tarvitsisi erikseen viittausta. Siteeraan seuraavassa koetilanteeseen osallistuneiden kommentteja:

Käyttäisin vain taulumerkkiä, koska silloin osaan katsoa tauluun. Muut asiat, kuten puhujan eleet tulevat puheesta ja tulkkauksesta esille.

Tauluviittaus vain, puhujaan en tarvitse, koska seuraan itse puhujaa.

Riittää puhujan nimi ja tarpeeksi suuret välit, jotta ehtii vilkaista puhujan kehonkieltä ja löytää nopeasti tulkkauksen oikean paikan.

Loppukeskustelussa pohdittiin, että puhujaan viittaus voisi olla hyödyllinen esimerkiksi opiskelutilanteissa, joissa puhujan ele tai demonstraatio on vahvasti kytköksissä aiheeseen. Tällaisia olisivat esimerkiksi fysioterapia, hieronta ja muut alat, joissa oikeat työasennot ja työtavat ovat tärkeitä. Viittausmerkkien käytön ehdotettiin sopivan myös teatteritekstitykseen. Teatteriesitysten tulkaamisessa korostuu roolihahmojen esiintyminen, eleet ja liikkeet sekä näyttämön tapahtumat. Kirjoitetun tekstin ja näyttämön tapahtumien on tärkeää olla ajoitettu oikein, jotta tekstityksen seuraaminen ja esityksen katsominen samanaikaisesti olisi luontevaa ja asiakkaille jäisi tarpeeksi aikaa lavan tapahtumien seuraamiseen. (Laurén 2006, 211.) Teatteritekstit ja sen

järjestäminen on ollut ajankohtaisena aiheena muun muassa Kuuloliiton sekä Suomen Teatterit ry:n, Taideteollisen korkeakoulun, Teatterikorkeakoulun, Helsingin ja Tampereen yliopiston ja Valtion taidemuseon *Kulttuuria kaikille* -palvelun toteuttamassa *Näyttämötaide saavutettavaksi* -yhteistyöhankkeessa ja samannimisessä seminaarissa 21.1.2013. Hankkeen tavoitteina on kehittää teatteritekstitystekniikkaa ja eri vaihtoehtoja teatteritekstityksen toteuttamiseen eri teattereissa sekä saada teatteritekstitys yleistymään ja parantamaan näin teatteriesitysten saavutettavuutta. (Kuuloliitto 2010.)

5.3 Visuaaliseen materiaaliin viittaus

Visuaaliseen materiaaliin viittaus tapahtui tutkimusta varten tehdyssä kirjoitustulkkuksessa yhdistelmämerkillä (↑■). Esimerkissä 3 puhuja piirtää liitutaululle ja selittää samalla asian sanallisesti.

Esimerkki 3

Puhuja:

Mut siinä mun tutkimuksessa ni- - nii tota - - mä löysin nii.. neljä erilaista aluetta selästä, mihin kuurosokeat henkilöt sanoivat että saa koskettaa. Ja se ensimmäinen semmonen niinku pienin alue oli tää että tähän olka- - olka- - olkapäähän. Jos henkilö sanoo että ”olkapäähän vaan”, te tiedätte että se on suurin piirtein, että kun tulee kontaktia näin, että se on se alue, mihinkä saa- - Mihinkä saa koskettaa. Sitten tota niin, sieltä löyty tämmönen niinkun- - tämmönen.. ihan tämmönen kapea tämmönen niinkun kapea yläselän tai olkapäältä olkapäälle oleva alue. Eli saa käyttää sitä aluetta. Ihan vaan suuntien- - Tai tulee vaan suuntien ilmasemiseen, mut ei niinku mitään muuta.

Kirjoitustulkkaus:

Tutkimuksessani löysin 4 eri aluetta selästä, mihin saa koskettaa.

1. Semmonen pieni alue oli tää olkapää.

↑ ■

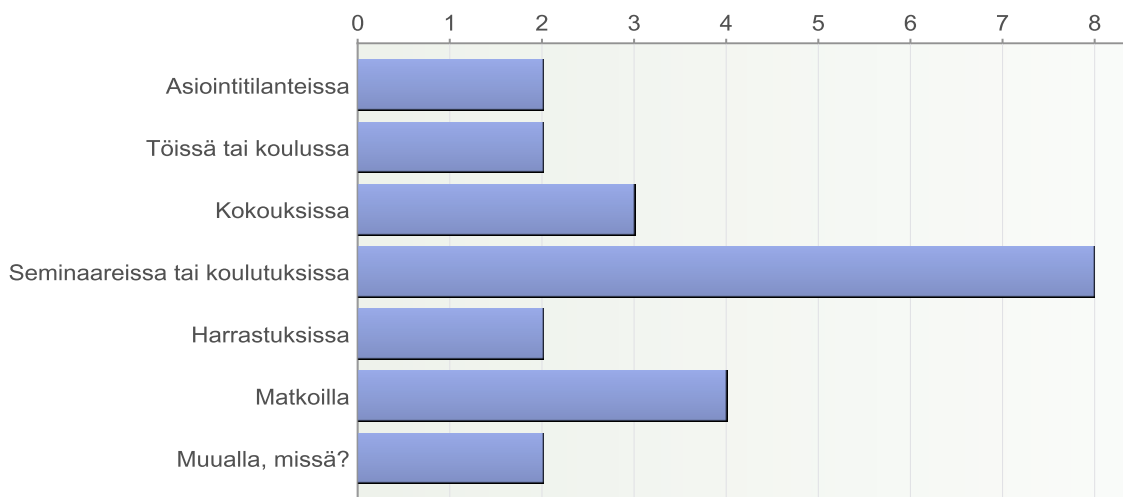
Jos hlö sanoo ”olkapäähän vaan”, tiedätte sen olevan tää alue.

Sitten löyty tämmönen kapea yläselän, tai olkapäästä toiseen oleva alue.
 ↑ ■

Sitä saa käyttää, ihan vaan suuntien ilmasemiseen, mutta ei muuta.

Toisin kuin puhujan viittaaminen, visuaaliseen materiaaliin viittaaminen sai enemmän positiivista palautetta. Loppukeskustelussa vastaajien kommentteista selvisi, että kirjoitustulkatusta tekstistä diaesitykseen tai liitutaululle katsominen ja sieltä oikean kohdan löytäminen vie aikaa. Diaesityksen seuraaminen kirjoitustulkkauksen ohella ei myöskään ole yhtä automaattinen toiminto kuin puhujan seuraaminen.

Kuviossa 3 näkyy vastaajien mielipiteitä siitä, millaisissa tilanteissa eri viittausmerkkejä voisi käyttää. Kahdeksan vastaajaa (n=10) oli sitä mieltä, että viittausmerkkien käyttö seminaareissa ja koulutuksissa olisi hyödyllisintä. Tämä johtuu oletettavasti siitä, että koulutustilanteissa käytetään usein visuaalista materiaalia puheen tukena.

KUVIO 3. Tutkimuksessa käytetyille viittausmerkeille sopivat käyttötilanteet

Vastaajien mukaan viittausmerkki vaatisi kuitenkin kehittelyä, niin, että merkistä selviäisi myös mistä kohtaa diaa tietty asia löytyy (katso vastaajan kommentti alla). Nykyinen käytäntö kirjoitustulkkauksessa on kirjoittaa sulkeisiin dia tai kalvo ja sitten kohta jossa ollaan menossa, kuten: "kohta 2"; "3. Pallukka"; "viimeinen kohta".

Diamerkki on hyvä, tulkki usein kirjoittaa (dia, kohta 2). Voisi muokata tähän sopivaksi.

Yksinkertaisimmillaan tämä muokkaus voisi olla viittausmerkin tuottaminen etukäteen määrättyllä pikanäppäinkomennolla ja sen jälkeen oikean kohdan lisääminen. Esimerkiksi "↑ ■ 3." tai "↑■ kuvio".

5.4 Viittaustekniikoiden käyttö kirjoitustulkausta seurattaessa

Tutkimuksen jälkeen noin kaksi kolmasosaa vastaajista sanoi viittauskeinojen olleen vaikeita omaksua ensimmäisellä kerralla. Uusiin merkkeihin totuttelu oli haastavaa, varsinkin kun viittausmerkkejä oli useampi samalla kertaa. Jos viittaustekniikoita olisi kokeiltu useamman kerran samalle ryhmälle eri konteksteissa, viittausmerkkien seuraaminen olisi ollut helpompaa. Avoimissa vastauksissa kuusi henkilöä sanoi että viittausmerkkien käyttäminen vaatisi enemmän opastusta ja varsinkin harjoittelua ja kertausta uuden viittauskeinojen omaksumiseen.

Jos useammin käyttäisi tätä ja seuraisi merkkejä, olisi helpompaa, tottuu...

Pitäisi käyttää kerrata ja harjoitella enemmän. Loppua kohden oli helpompaa seurata, kun tiesi, mitä haetaan.

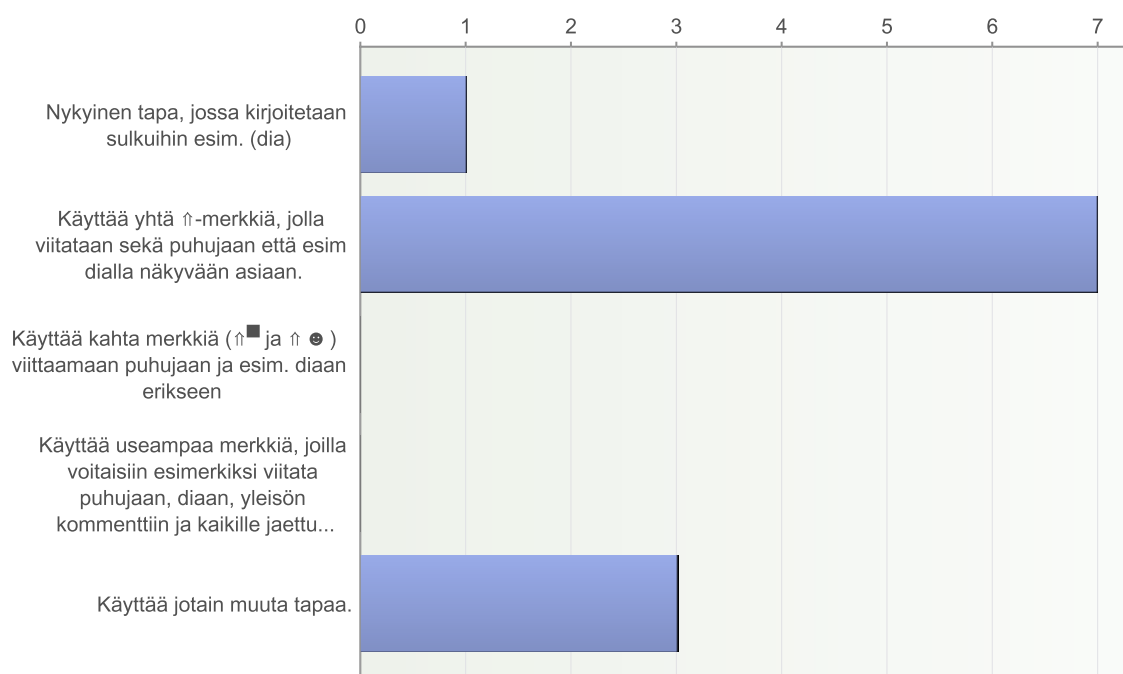
Lyhyt, selkeä, helpompi muistaa, myös sellaisista jotka käyttää tulkkipalvelua harvemmin. Vaatii totuttelua muistaa.

Uudet merkit hämmentävät helposti, ymmärtävätköhän ikäihmiset näitä?

Kuten kappaleen 5 alussa totesin, jätin kysymykset 14–19 (katso liite 3) pois analysoinnista. Tämä johtui siitä, että kyselyn kolmannen osan ohjeistus ja toteutus olivat epäselviä. Alkuperäinen tavoitteeni oli testata, kumpi viittauskeino (↑ vai ↑■ ja ↑ ●)

toimii sujuvammin, kun kirjoitustulkkaukseen seurataan normaalisti. Kahden viittauskei-
non käyttö yhtäaikaaisesti ei kuitenkaan toiminut, vaan viimeisen osion tavoite jäi vas-
taajille epäselväksi. Tämän huomasi kyselyn vastauksista edellä mainittujen kysy-
mysten osalta. Vastausprosentti jäi matalaksi eivätkä vastaukset olleet johdonmukai-
sia aikaisempiin osioihin verrattuna. Pohdinta-osuudessa (luku 6) analysoin kyselyn
onnistumista tarkemmin.

Kyselyn lopussa kysyttiin, minkälainen viittaustekniikka olisi paras käytettäväksi kirjoj-
tustulkkauksessa. Kuviosta 4 voi todeta, että suurin osa, seitsemän yhdestätoista
vastaajasta, haluaisi käyttää yhtä, selkeää merkkiä viittausmerkinä kirjoitustulkkauk-
sessa. Vain yksi vastaaja jatkaisi nykyisen viittaustavan käyttöä kirjoitustulkkaus-
sessa. Avoimissa vastauksissa valintaa perusteltiin niin, että yhden viittausmerkin käyttö
olisi helpoin ja nopein omaksua myös iäkkäämmille kirjoitustulkkauksen käyttäjille ja
niille, jotka eivät käytä kirjoitustulkkaukseen niin usein. Monet merkit saattaisivat olla
hämmentäviä kirjoitustulkkaukseen harvoin käyttäville.

KUVIO 4. Toimivin viittauskeino kirjoitustulkkauksessa.

Kuvion 4 tulos ei kuitenkaan vastannut täysin aikaisempien kysymysten vastauksia, joissa selvisi, että toisessa viittauskeinossa käytetyt merkit (↑■ ja ↑●) oli helpompi tunnistaa kirjoitustulkkauksesta ja niiden yhdistäminen puhujaan tai visuaaliseen materiaaliin oli helpompaa kuin vain yhtä viittausmerkkiä (↑) käytettäessä (katso opinnäytetyön luku 5.1). Kysymykseen perusteluina kirjoitetuista avoimista vastauksista-kin huomaa, että yhden viittausmerkin käyttäminen olisi helpoin oppia.

Yhden merkin oppii nopeammin. Ei tarvitse miettiä, mitä ko. merkillä tarkoitetaan. Varsinkin jos käyttää harvoin tulkkauksia.

Yksi merkki on selkein näistä tavoista, eikä haittaa lukemista, jos ei merkkiä tarvitse.

Mitä lyhyempi merkki, sen selkeämpi lukea ja lukemisen vauhti säilyy samana.

Nuoli riittää, silloin näkyy myös mitä tehdään jne.

Jos on paljon merkkejä, alkaa katselemaan vain niitä.

5.5 Viittausmerkkien käyttöönotto kirjoitustulkkausalalla

Opinnäytetyön tutkimusprosessin ohella selvitin tutkimuksessa käytettyjen viittauskeinojen käyttömahdollisuuksia kahdessa eri kirjoitustulkkaukselta varten suunnitellussa ohjelmassa. Nämä ohjelmat ovat KITU-ohjelma, joka on laajasti käytössä kirjoitustulkkausalalla. Toinen ohjelma, jota käsittelen on vähemmän tunnettu Sprintanium. Valitsin ohjelmat käsiteltäväksi opinnäytetyöhön, koska molemmat ovat tekstinkäsittelyohjelman tapaisia ja koska halusin tutkia ohjelmia, joista minulla on käyttökoke-
musta. Molempia ohjelmia on kuvattu aikaisemmin opinnäytetyön luvussa 3.3.

KITU-ohjelmassa on mahdollisuus käyttää erikoismerkkejä tietokoneilla, joissa on Windows-käyttöjärjestelmä. Tämä toimii vain osassa tietokoneita. Erikoismerkkejä ovat esimerkiksi hymynaamat, nuolet eri suuntiin ja geometriset muodot. Merkit saa käyttöön painamalla Alt-näppäintä ja sitten merkkiä vastaavaa numeroa. (Omnivis Oy, KITU ohjeet). KITUn asetukset eivät kuitenkaan mahdollista erikoismerkkien kirjoittamista suuremmalla tai eri värisellä kirjasinkoolla, mikä taas oli tutkimuksen jäl-

keisessä keskustelussa ilmennyt toive kirjoitustulkkauksen käyttäjiltä. Toinen mahdollisuus viittausten nopeaan kirjoittamiseen KITUssa on puhujaluettelon käyttö viittausten tekemiseen. Puhujaluetteloon voi tallentaa muistiin enintään 11 nimeä, jotka saa näppäimistön erillisellä numeronäppäimistöllä käyttöön (Omnivis Oy, KITU ohjeet). Samaa tekniikkaa voisi soveltaen käyttää viittaustekniikkana ja puhujien nimien sijaan kirjoittaa 'dia' tai 'kalvo' ja muita eri vaihtoehtoja eri numeronäppäinten taakse ja käyttää niitä tarvittaessa. KITUssa on siis viittaustekniikoiden kannalta toimivia piirteitä jo nyt. Viittaustekniikoiden lisäkehittäminen ohjelmassa ei kuitenkaan ole mahdollista, sillä KITU-ohjelmaan ei tehdä uusia päivityksiä (R. Jukarainen-Mäkinen, henkilökohtainen tiedonanto 14.3.2013).

Sprintanium-ohjelmassa Microsoft Wordin kautta toimivat pikanäppäinasetukset eivät toimineet ainakaan automaattisesti asennuksen yhteydessä. Ohjelman asetuksissa on kuitenkin Hymiö-välilehdellä valmiiksi valittuja hymiöitä, joita on myös mahdollisuus korvata muilla kuvilla. Sprintaniumin käyttäjä voi myös itse asetuksista valita, ovatko kuvat paikallaan vai liikkuvatko ne, kun niitä käyttää tulkkauksessa. Hymiön saa käyttöön tulkkauksessa pikanäppäintoiminnolla. (Tampereen Yliopisto 2011.) Hymiöiden sijaan pikanäppäimen taakse voisi siis lisätä erilaisia viittausmerkkejä. Puhujien paikalle viittauksen laittaminen onnistuisi myös Sprintaniumissa, jossa puheenvuorot voi erottaa toisistaan eri värejä käyttämällä (Kirjoitustulkkaus prosessina, tulkkeen ymmärrettävyys ja sen parantaminen 2011b).

Sprintaniumissa on paljon kyselyyn vastanneiden toiveita vastaavia piirteitä, kuten mahdollisuus eri väristen tai selkeästi muusta tekstistä erottuvien viittausmerkkien kirjoittamiseen. Vaikka Sprintanium on open access -periaatteella julkaistu ja käyttövalmis, se on vielä vähän käytetty. Ohjelmaa kehitetään myös saatujen palautteiden mukaan. Sprintaniumia on esitely eri koulutuspäivillä ja mainostettu tulkkien kautta, mutta varsinaista markkinointia ei ole tehty. Uuden ohjelmiston käyttöönotto voidaan kokea hankalana eikä Sprintanium sen vuoksi ole laajemmin käytössä kirjoitustulkkauksessa, vaikka se on ainakin kansainvälisissä konferensseissa saanut hyvän vastaanoton. (Tiittula 2013.) Viittaustekniikoiden käyttö Sprintaniumissa vaatisi siis myös itse ohjelman käyttöönottoa kirjoitustulkkaukseen.

6 POHDINTA

Opinnäytetyöni tavoitteena oli kehittää ja testata uusia viittaustapoja kirjoitustulkkauksessa ja selvittää niiden toimivuutta. Sain tutkimuskysymyksiini vastaukset kirjoitustulkkauksen käyttäjille tehdyllä kyselyllä. Vastaajia oli 12, joten tulokset eivät ole yleistettävissä kirjoitustulkkauksen käyttäjiin laajemmin. Opinnäytetyön tuloksia voi kuitenkin hyödyntää ja käyttää apuna uusien viittaustapojen jatkokehittämissä.

Ensimmäinen tutkimuskysymykseneni varmisti, onko tässä opinnäytetyössä kehitettyjä viittauskeinoja mahdollista käyttää kirjoitustulkkauksessa. Tulosten perusteella voi sanoa, että viittausmerkkejä on mahdollista käyttää kirjoitustulkkauksessa sekä teknisestä että kirjoitustulkkauksen käyttäjien näkökulmasta.

Toisella tutkimuskysymyksellä selvitettiin asiakkaiden suhtautumista viittausmerkkien käyttöön. Tuloksista kävi ilmi, että nykyisistä kirjoitustulkkauksen viittauskäytännöistä voitaisiin vaihtaa tässä tutkimuksessa käytettyyn viittausmerkkiin. Tämä vaatisi kuitenkin vielä viittausmerkkien jatkokehittelyä ja esimerkiksi testausta laajemmalle asiakasryhmälle. Uusien viittaustapojen käyttöönotto vaatisi myös tiedotusta kirjoitustulkeille ja heidän kiinnostustaan viittaustapojen käyttämiseen tulkkauksessa. Vaikka tutkimuksessa selvitettiin asiakkaiden mielipiteitä, tulkit ovat lopulta uusien viittaustapojen käyttäjiä. Kirjoitustulkin asiakkaita ajatellen viittausmerkkien käyttöönotto vie aikaa ja totuttelua, kuten tuloksista nousi esille. Kysyin lisäksi kirjoitustulkkauksen käyttäjien toiveita ja kehittämisideoita. Tulosten perusteella puhujan tehtävät viittaukset eivät asiakkaiden mielestä ole tarpeellisia, koska puhujan seuraaminen on heille luonnollinen toiminto. Sen sijaan muuhun visuaaliseen materiaaliin, kuten diaesitykseen tehtävät viittaukset koettiin hyödyllisemmiksi. Visuaaliseen materiaaliin viittausta voitaisiin kuitenkin asiakkaiden mielipiteiden perusteella kehittää toimivammaksi lisäämällä viittausmerkkiin vielä tarkennus siitä, mitä kohtaa visuaalisesta materiaalista käsitellään.

Kolmas tutkimuskysymykseneni käsitteli tähän tutkimukseen kehitellyn viittaustavat hyödyllisyyttä sekä viittausmerkin käyttöönotto- ja soveltamismahdollisuuksia kirjoitustulkkausalalla. Suomessa käytössä olevat kirjoitustulkkausohjelmat, KITU ja Sprin-

tanium, antavat tekniset ominaisuudet toteuttaa tämäntapainen tekstimuotoon tuotettava viittausmerkki (katso tarkemmin kappale 5.5). Sprintaniumissa myös ohjelmiston jatkokehittely tarpeiden mukaan on mahdollista (Tiittula 2013). Kirjoitustulkkauksen kehityksen suuntaa Suomessa ei voi kuitenkaan tietää. Muualla maailmassa on kirjoitustulkkauksen toteuttamiseen erilaisia malleja ja tekniikoita, joista voisi ottaa mallia myös Suomessa. Tällaisia ovat esimerkiksi Velotype-laitteet tai puheentunnistusohjelmat (katso luku 2.2).

Tutkimuksen toteuttamisen kannalta olisi ollut hyvä testata luentomateriaali, kirjoitustulkkaukset ja kysely yhdellä tai kahdella kirjoitustulkkauksen käyttäjällä. Tällöin olisi välttytty tutkimustilanteessa esiin nousseilta ongelmilta, joita en etukäteen osannut ennakoida. Eri viittaustapojen käyttö samassa tutkimuksessa aiheutti sekaannusta. Järkevämpää olisi ollut jakaa tutkimus kahteen tai useampaan tutkimuskertaan, jossa olisi kussakin testattu eri viittaustapoja. Näin vastaajat olisivat tottuneet viittausmerkkien tunnistamiseen ja seuraamiseen. Tämän vuoksi osa kyselyn vastauksista jäi vaillinaisiksi. Kolmannen tutkimusosion toteutustapa vaikutti myös kyselyn tuloksiin. Kahden viittaustavan käyttö rinnakkain ei ollut toimiva ratkaisu, koska vastaajille ei ollut selvää, mitä kysymyksillä haettiin. Toinen hyvä toimintatapa, olisi ollut opastaa vastaajat viittausmerkkien käyttöön paremmin ja huomioida näin tutkimukseen vastaajat paremmin. Esimerkiksi erikseen tehty video ja kirjoitustulkkaukset, jossa demonstroidaan viittausmerkkien tarkoitusta ja käyttöä. Näin vastaajille olisi tullut ennen kyselyä parempi käsitys viittausmerkkien toiminnasta.

Opinnäytetyön tulosten perusteella voi sanoa, että kirjoitustulkkauksessa käytettäviä viittaustekniikoita kannattaa tutkia ja testata lisää. Muutenkin kirjoitustulkkausalan kehittämistä pitää jatkaa ja tutkimusaiheita on lähes rajattomasti. Tätä opinnäytetyötä varten kehitetyt viittausmerkit eivät ole valmiita ratkaisuehdotuksia, vaan ideoita siihen, kuinka kirjoitustulkkauksen yhtä osa-aluetta voi lähteä muokkaamaan ja kehittämään. Viittaustekniikoiden tutkimista kirjoitustulkkausosalalla voisi jatkaa esimerkiksi tekemällä pidempiaikaisen kokeilun pienelle käyttäjäryhmälle, tai säännöllisesti toteutuvassa tulkkauspaikassa. Tällaisten kirjoittaen tuotettujen viittausmerkkien lisäksi on mahdollista tutkia ja kehittää erilaisia viittaustekniikoita ja testata niitä. Myös tulkkiin mielipiteiden selvittäminen viittaustekniikoista, kirjoitustulkkauksessa käytettävästä tekniikasta tai kirjoitustulkkausosalasta olisi hyvä jatkotutkimusaihe.

LÄHTEET

Diakonia ammattikorkeakoulu 2012. Kirjoitustulkki-liite, viitattu 25.8.2012

<http://www.turku.diak.fi/kitu>

Foundation of Assistive Technology 2013. About FAST. Viitattu 31.3.2013.

<http://www.fastuk.org/about/>

Haataja, Sari 2008. Korjaaminen kirjoitustulkkauksessa. Käännöstieteen (saksa) pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.

Heikkoinen, Heidi & Mihal, Elli-Maija 2011. Kuka Naputtaa? Selvitys kirjoitustulkkauksesta ja tulkeista. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Ammattikorkeakoulun perustutkinnon opinnäytetyö.

Humanistinen ammattikorkeakoulu 2011. Erikoistumisopinnot – kirjoitustulkki-koulutus 30 op. Opetussuunnitelma. Humanistinen ammattikorkeakoulu: Helsinki.

Hynynen, Heidi & Pyörre, Susanna & Roslöf, Raija 2010. Elämä käsillä. Viittomakielentulkkin ammattikuva. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Diakonia ammattikorkeakoulun julkaisuja A tutkimuksia 5.

Härkönen, Elisa & Turkki, Outi 2010. Kielen oppiminen vai sisällön kääntäminen? Kartoitus vieraiden kielten oppituntien tulkkauksesta viittomakielisille opiskelijoille. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Ammattikorkeakoulun perustutkinnon opinnäytetyö

Jokinen, Markku 2000. Kuurojen oma maailma: kuurous kielenä ja kulttuurina. Teoksessa Anja Malm (toim.) Viittomakieliset Suomessa. Helsinki: Finn Lectura

Kansaneläkelaitos 2012, liite Kuulo- ja kuulonäkövammaisten tulkkauspalvelusta, Etelä-Suomi. Viitattu 29.10.2012

[http://www.kela.fi/in/internet/liite.nsf/NET/020710144353NJ/\\$File/Tarjousten%20vertailu%20KUVA%20ESU.pdf?OpenElement](http://www.kela.fi/in/internet/liite.nsf/NET/020710144353NJ/$File/Tarjousten%20vertailu%20KUVA%20ESU.pdf?OpenElement)

Karlqvist, Lena & Toomingas, Allan & Waldenström, Måns & Willars, Agneta 1992. The effects of a new typing system – VELOTYPE on perceived work content and word organization among medical secretaries. Stockholm: Arbetsmiljöinstitutet.

Kirjoitustulkkauksen prosessina, tulkkeen ymmärrettävyys ja sen parantaminen 2011a. Pääkohdat. Viitattu 20.4.2013.

<http://www.cs.uta.fi/speechtext/>

Kirjoitustulkkauksen prosessina, tulkkeen ymmärrettävyys ja sen parantaminen 2011b. Sprintanium ohje. Viitattu 14.3.2013

www.cs.uta.fi/speechtext/manual.php

Kuula, Arja 2011. Tutkimusetiikka – Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Jyväskylä: Bookwell Oy.

Kuuloliitto ry 2009a. Kuuloliiton organisaatio. Viitattu 25.8.2012

<http://www.kuuloliitto.fi/fin/kuuloliitto/organisaatio/>

Kuuloliitto ry. 2009b. Kuuloliiton vaiheittainen historia. PDF. Päivitetty 14.8.2009.

<http://www.kuuloliitto.fi/fin/kuuloliitto/organisaatio/historiaa/>

Kuuloliitto ry. 2009c. Päättyneet projektit. Viitattu 20.4.2013

http://www.kuuloliitto.fi/fin/kuuloliitto/hankkeet/paattyneet_hankkeet/

Kuuloliitto ry 2009d. Induktiosilmukka. Viitattu 29.10.2012.

<http://www.kuuloliitto.fi/fin/kuulo/apuvalineet/induktiosilmukka/>

Kuuloliitto ry. 2010. Raportti Näyttämötaide saavutettavaksi -hankkeesta 2009-2010.

Laki vammaisten henkilöiden tulkkauksesta 19.2.2010/133.

Laurén, Sirpa 2002. Toimiiko kirjoitustulkkaus? Selvitys kirjoitustulkkiin työstä ja koulutustarpeista. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Ammattikorkeakoulun perustutkinnon opinnäytetyö.

Laurén, Sirpa 2006. Kielen sisäinen tulkkaus. Teoksessa Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) Käden käännteessä – Viittomakielen kääntämisen ja tulkkauksen teoriaa sekä käytäntöä. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Helsinki: Finn Lectura.

Laurén, Sirpa & Kalela, Esa 2009. Tulkkipalvelun kehittämisprojekti 2004-2008.

Laurén, Sirpa 2012. Väliraportti. Email iida.bernhardt@gmail.com 22.11.2012.

Laurén, Sirpa 2013. Opinnäytetyö. Email iida.bernhardt@gmail.com 12.4.2013.

Mäkiranta, Soile 2006. Asiasisällön välittyminen kirjoitustulkkausessa. Suomen kielen laitos. Tampereen yliopisto. Pro gradu -tutkielma.

Ohrankämmen, Maria 2008. Viive kirjoitustulkkausessa. KITU-ohjelma kirjoitustulkin apuvälineenä. Käännöstieteen (saksa) pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.

Omnivis Oy 2012. KITU ohjeet.

Putkonen-Kankaanpää, Hanna 2012. Kirjoitustulkkausopinnot Humakissa. Humakpro -viesti. 28.8.2012.

Rochester Institute of Technology 2013a. National Technical Institute for the Deaf – Organization. Viitattu 31.3.2013.

<http://www.ntid.rit.edu/cat/organization>

Rochester Institute of Technology 2013b. NTID research program – C-print. Viitattu 31.3.2013.

http://www.ntid.rit.edu/research/cprint_home.php

Salakari, Virpi 2008. Miten kirjoitustulkkausessa syntyvä tulke eroaa puheesta ja

miksi? Kieli- ja käännöstieteiden laitos. Tampereen yliopisto. Pro gradu -tutkielma.

Sjövall, Arja & Yli-Pohja, Päivi 2012. Sisäkorvaistute aikuisilla. Teoksessa Ulla Aunola & Tiina Haaksilahti & Sari Laatikainen & Päivi Rainò & Maria-Elisa Salonsaari, (toim.) Viiton ja Ohjaan 2012. Helsinki: Opetushallitus

Stinson, M. & Elliot, L. B. & Francis, P. 2009. C-Print Tablet PC support for deaf and hard of hearing students. International Conference of Education, Research and Innovation (ICERI 2009), Madrid, Spain.

Stinson, M.S. & Elliot, L.B. & Francis, P. 2008. The C-Print system: Using captions to support classroom communication access and learning by deaf and hard of hearing students. Teoksessa C. Schlenker-Schulte & A. Weber (toim.) Barrieren überwinden—Teilhabe ist möglich! Villingen-Schwenningen. Germany: Neckar-Verlag.

Suomen kirjoitustulkit ry. 2012. Haluatko kirjoitustulkiksi? Viitattu 25.8.2012
www.suomenkirjoitustulkit.net/kirjoitustulkkaus/haluatko_kirjoitustulkiksi/

Tanhuamäki, Maija 2008. Kirjoitustulkkauksen laadun arviointi laatukriteerien avulla. Käännöstieteen (saksa) pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.

Tiittula, Liisa 2006. Voiko kirjoitettua puhetta ymmärtää? Puhe ja kirjoitus limittyvät kirjoitustulkkauksessa. Teoksessa Anneli Pajunen & Hannu Tommola (toim.) XXXII Kielitieteen päivät Tampereella 19.–20.5.2005. Tampere: Tampere University Press.

Tiittula, Liisa 2010. Miten kirjoitustulkkaus välittää puheen affektisuutta? - VAKKI:n julkaisut, nro 37. Vaasa 2010. Viitattu 10.3.2012
http://www.vakki.net/publications/2010/VAKKI2010_Tiittula.pdf

Tiittula 2013. Kysymyksiä Sprintanium-ohjelmasta opinnäytetyötä varten. Email iida.bernhardt@gmail.com 15.3.2013.

Vilkkä, Hanna 2005. Tutki ja Kehitä. Helsinki: Tammi.

Vehkalahti Kimmo 2008. Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät. Helsinki: Tammi.

LIITTEET

Liite 1 Luentomateriaalin kuvauslupa

LUPA

Annan Humanistisen ammattikorkeakoulun viittomakielen tulkkioiskelijalle lida Bernhardtille luvan kuvata koulutustilaisuuden Helsingissä, Valkeassa Talossa, 10.12.2012.

Nauhoitteita saa käyttää

Kyllä

Ei

opinnäytetyön materiaalina

Nauhoitteesta saa näyttää otteita

Kirjoitustulkausta käyttäville asiakkaille opinnäytetyön tutkimusosaa varten järjestettävässä koetilanteessa

Nauhoitteen litteroinnista saa käyttää otteita

julkaistavaksi opinnäytetyössä esimerkkeinä

opetustarkoitukseen Humanistisen ammattikorkeakoulun viittomakielentulkin koulutusohjelmassa (opinnäytetyöseminaarissa tms.)

Opinnäytetyöhön liittyvässä kirjallisessa ja julkaistussa materiaalissa ei paljasteta koulutustilaisuuteen osallistuneiden henkilöllisyyttä.

Helsingissä __ / __ 2012

Allekirjoitus

Nimenselvennys

Liite 2 Opinnäytetyötutkimuksen saatekirje

Iida Bernhardt
Opinnäytetyötutkimus 12.2.2013

Tervetuloa opinnäytetyöhöni liittyvään kyselytutkimukseen!

Tämän tutkimuksen avulla haluan kehittää sitä, miten kirjoitustulkkauksessa voitaisiin havainnollisemmin viitataan puhujaan tai esimerkiksi diaesitykseen. Nykyinen käytäntö on kirjoittaa viittaus sulkuihin (dia).

Omassa tutkimuksessani on esillä kolme eri viittaustapaa:

- 1) Merkki ↑ viittaa sekä puhujaan että liitutaululla näkyvään kuvaan.
- 2) Merkki ↑ ☺ viittaa puhujaan.
- 3) Merkki ↑ ■ viittaa liitutaululla tai diassa näkyvään kuvaan.

Näytän ensin videolta luennon, jonka aiheena on kuurosokeiden kommunikointotavat. Videoleikkeet katsotaan tehdyn kirjoitustulkkauksen kanssa. Videoleikkeiden välillä on pieniä taukoja, jolloin voit vastata kysymyksiin.

Kiitos opinnäytetyöni kyselyyn osallistumisesta!

Iida Bernhardt

Liite 3 Opinnäytetyön kysely

Visuaaliseen materiaaliin ja puhujan eleisiin viittaaminen kirjoitustulkkauksessa

Taustakysymykset:

1. Sukupuoli?

- Mies
- Nainen

2. Ikä?

- Alle 20 vuotta
- 20-35 vuotta
- 36-50 vuotta
- 51-60 vuotta
- Yli 60 vuotta

3. Onko Sinulla tulkkauspäätös?

- Kyllä
- Ei

4. Kuinka kauan olet käyttänyt kirjoitustulkkausta?

- Alle vuoden
- 1-2 vuotta
- 3-5 vuotta
- yli 5 vuotta

5. Kuinka usein tilaat kirjoitustulkin?

- Kolme kertaa viikossa tai enemmän
- Kerran tai kaksi viikossa
- Muutaman kerran kuukaudessa
- Harvemmin kuin kerran kuukaudessa
- En tilaa kirjoitustulkkia itse. Seuraan kirjoitustulkkausta, jos joku muu on tilannut tulkin

6. Millaisissa tilanteissa tarvitset/käytät kirjoitustulkkausta?

- Voit valita useamman kuin yhden vaihtoehdon
- Asiointitilanteissa
- Töissä tai koulussa
- Kokouksissa
- Seminaareissa tai koulutuksissa
- Harrastuksissa
- Matkoilla
- Muissa tilanteissa, missä?

7. Käytätkö myös muita tulkkausmenetelmiä?

- Voit valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.
- Ei, en käytä muita tulkkausmenetelmiä
- Kyllä, käytän viittomakielentulkkausta
- Kyllä, käytän viitotun puheen tulkkausta
- Kyllä, käytän puheelle toistoa

Osa 1

Ensimmäisessä osassa käytetään viittausmerkinä ↑-merkkiä. Lue kysymykset läpi ennen videon katsomista.

8. Pystyin erottamaan ↑ -merkin

	En koskaan	Välillä	Suurimmaksi osaksi	Aina
muusta tekstistä	X	X	X	X
lauseen tai asiakokonaisuuden keskeltä	X	X	X	X
uuden rivin alusta	X	X	X	X

9. Kun näin ↑ -merkin

	En koskaan	Välillä	Suurimmaksi osaksi	Aina
tiesin, mihin asiaan merkillä viitataan	X	X	X	X
ehdin nähdä asian, johon viitattiin	X	X	X	X
pystyin erottelemaan, oliko kyse	X	X	X	X
puhujan eleestä vai taululla/diassa				
näkyvästä asiasta	X	X	X	X

10. Mielestäni ↑-merkin pitäisi näkyä tekstissä niin, että

Ehdin ensin nähdä, mihin viitataan ja lukea sen jälkeen kirjoitustulkkauksen
 Voin ensin lukea kirjoitustulkkauksen ja katsoa sitten, mihin viitataan
 Ehdin nähdä asian, johon viitataan. Muuten järjestyksellä ei ole väliä.

Osa 2

Toisessa osassa käytetään kata eri viittausmerkkiä. ↑ ● -merkillä viitataan puhujan eleisiin. ↑ ■ -merkillä viitataan taululla, valkotalulla tai valkokankaalla olevaan asiaan. Lue kysymykset läpi ennen videon katsomista.

11. Pystyin erottamaan molemmat merkit (↑ ■ ja ↑ ●)

	En koskaan	Välillä	Suurimmaksi osaksi	Aina
muusta tekstistä	X	X	X	X
keskellä lausetta tai asiakokonaisuutta	X	X	X	X
uuden rivin alusta	X	X	X	X
toisistaan	X	X	X	X

12. Kun näin ↑ ● -merkin (puhujan viittaava merkki)

	En koskaan	Välillä	Suurimmaksi osaksi	Aina
tiesin, mihin asiaan viitataan	X	X	X	X
ehdin nähdä asian, johon viitattiin	X	X	X	X

13. Kun näin ↑ ■ -merkin (liitutauluun ja diaan viittaava merkki)

	En koskaan	Välillä	Suurimmaksi osaksi	Aina
tiesin, mihin asiaan viitataan	X	X	X	X
ehdin nähdä asian, johon viitattiin	X	X	X	X

Osa 3

Seuraa tässä osiossa kirjoitustulkkausta niin kuin yleensäkin. Vastaa sen jälkeen kysymyksiin.

14. Miltä kirjoitustulkkauksen seuraaminen tuntui, kun kirjoitustulkkauksessa käytettiin ↑-merkkiä tai ↑■ ja ↑☹-merkkejä?

Valitse asteikosta mielestäsi sopivin vaihtoehto.

	En koskaan	Välillä	Suurimmaksi osaksi	Aina
Tiesin, mihin asiaan merkillä viitataan	X	X	X	X
Erotin merkin muusta tekstistä	X	X	X	X
Merkin näkemisen jälkeen ehdin nähdä, mihin asiaan viitataan	X	X	X	X
Kirjoitustulkkauksen seuraaminen tuntui luonnolliselta	X	X	X	X

15. Saitko näitä viittaustapoja käyttämällä puhujan luonteesta ja tyylistä selkeämmän mielikuvan kuin yleensä kirjoitustulkkausta seurattessasi?

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

16. voisitko käyttää jompaa kumpaa näistä viittaustavoista, kun käytät kirjoitustulkkausta?

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

17. Kumpaa näistä viittaustavoista haluaisit käytettävän mieluummin?

- ↑
- ↑■ ja ↑☹

18. Perustele, miksi valitsemasi viittaustapa on mielestäsi parempi

19. Millaisissa tilanteissa valitsemaasi viittaustapaa voisit käyttää?

Voit valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

- Asiointitilanteissa
- Töissä tai koulussa
- Kokouksissa
- Seminaareissa ja koulutuksissa
- Harrastuksilla
- Matkoilla
- Muualla, missä?

20. Mikä on mielestäsi paras viittaustapa kirjoitustulkauksessa?

- Nykyinen tapa, jossa kirjoitetaan sulkuihin esimerkiksi (dia).
- Käyttää yhtä –merkkiä, jolla viitataan sekä puhujaan että esimerkiksi dialla näkyvään asiaan.
- Käyttää kahta merkkiä () viittaamaan puhujaan ja esimerkiksi diaan erikseen.
- Käyttää useampaa merkkiä, joilla voitaisiin esimerkiksi viitata puhujaan, diaan, yleisön kommenttiin ja
- kaikille jaettuun monisteeseen erikseen.
- Käyttää jotain muuta tapaa.

21. Perustele vielä, miksi valitsemasi vaihtoehto edellisessä kysymyksessä oli paras.

Kiitos osallistumisesta!

Liite 4 Lyhenneluettelo I: Kirjoitustulkkauksen erikoislyhenteet□

KHL	Kuuloliitto
KL	Kuurojen liitto
KLVL	Kuulovammaisten lasten vanhempien liitto
LapCi	Sisäkorvaistutelasten valtakunnallinen yhdistys
SKS	Suomen Kuurosokeat
Itä piiri	Itä-Suomen kuulopiiri
Ka piiri	Kaakkois-Suomen kuulopiiri
Ke piiri	Keski-Suomen kuulopiiri
La piiri	Lapin kuulopiiri
Lou piiri	Lounais-Suomen kuulopiiri
Län piiri	Länsi-Suomen kuulopiiri
Ou piiri	Oulun kuulopiiri
Uu piiri	Uudenmaan kuulopiiri
EI-tiimi	Etelä-Itä-tiimi
LLK-tiimi	Lounais-Länsi-Keski-tiimi
P-tiimi	Pohjois-tiimi
CiTo	Ci-toimikunta
Kuto	Kuuroutuneiden toimikunta
Nuto	Nuorten toimikunta
Krt-tiedote	Kuuroutuneiden tiedote
K-viesti	Kuuloviesti
Vata	Valkea talo

an	akustikusneurinooma
ci	cochlear implant, sisäkorvaistute
hk	huonokuuloinen
hl	huulilataluku
k-keskus	kuulokeskus
k-koje	kuulokoje
k-käyrä	kuulokäyrä
k-laite	kuulolaite
k-piiri	kuulopiiri
k-yhd	kuuloyhdistys
kh	kuulonhuolto
klp	kuulolähipalvelu
krt	kuuroutunut
ks	kuurosokea
kv	kuulovammainen tai kansainvälinen
sav	sormiaakkosviestintä
s-posti	sähköposti
t-viesti	tekstiviesti
teksti-tv	tekstitelevisio
tp	tekstipuhelin
tpp	tekstipuhelupalvelu
vaik hk	vaikeasti huonokuuloinen
vk	viittomakieli tai valiokunta
vp	viitottu puhe

aik kunt-ohj	aikuisten kuntoutusohjaaja
aik kunt-siht	aikuisten kuntoutussihteeri
jory	johtoryhmä
järj	järjestö, järjestelmä, järjestää
järj-joht	järjestöjohtaja
järj-siht	järjestösihteeri
jäs-luettelo	jäsenluettelo
jäs-maksu	jäsenmaksu
jäs-rek	jäsenrekisteri
k-tulkkaus	kirjoitustulkkaus
k-tulkki	kirjoitustulkki
kt-laitteet	kirjoitustulkkauslaitteet
kory	kohderyhmä
lasten kunt-ohj	lasten kuntoutusohjaaja
ryty	ryhmätyö
t-keskus	tulkkipalvelu
t-palvelu	tulkkauspalvelu
tmk	toimikunta
tyry	työryhmä
TPL	tulkkauspalvelulaki
TTYR	tulkkitoiminnan yhteistyöryhmä
budj	budjetti
eslista	esityslista
hall	hallitus

hyv	hyväksyminen
kok	kokous
kys	kysymys
laill	laillinen
lh	liittohallitus
lk	liittokokous
lv	liittovaltuusto
lop käs	loppuun käsitelty
org	organisaatio
pj	puheenjohtaja
proj	projekti
ptk	pöytäkirja
puhv	puheenvuoro
päävalt	päätösvaltainen
siht	sihteeri
str	strategia
tark	tarkoittaa, tarkistaa
tj	toiminnanjohtaja, toimitusjohtaja
yhd	yhdistys
lab	laboratorio
pkl	poliklinikka
rtg	röntgen
shp	sairaanhoitopiiri
srk	seurakunta

srl	sairaala
sote	sosiaali- ja terveys
tervkeskus	terveyskeskus
amk	ammattikorkeakoulu
analog	analoginen
digit	digitaalinen
kpl	kappale
ltk	lautakunta, laatikko
neg	negatiivinen
pos	positiivinen
some	sosiaalinen media
sospol	sosiaalipolitiikka, sosiaalipoliittinen
tdk	tiedekunta
tsto	toimisto
y-vert	yhdenvertainen, yhdenvertaisuus
yamk	ylempi ammattikorkeakoulu
yhtkunta	yhteiskunta
yo	yliopisto, ylioppilas
ed	edellinen
enint	enintään
ensimm	ensimmäinen, ensimmäistä (pääsääntönä järjestysluvut 1., 2., 3.)
hlö	henkilö
hlökoht	henkilökohtainen

hlökunta	henkilökunta
hlöstö	henkilöstö
jkv	jonkin verran
kalt	kaltainen
mahd	mahdollinen, mahdollisesti
myöh	myöhemmin, myöhempi
nyk	nykyinen, nykyään
psta	puolesta
sell	sellainen, sellaista
seur	seuraava
täll	tällainen, tällaista
tämm	tämmöinen, tämmöistä
viim	viimeinen, viimeistään
väh	vähintään
...	puhuja miettii
---	tulkki ei kuule/saa selvää, tulkki ei ehdi kirjoittaa kaikkea, ”tulkki tippui kärryiltä”
xxx korjat-	aiemmin tekstissä oli virhe, xxx:n jälkeen sama tuna
*	päätetty, pj kopautti nuijalla
(?) oikeellisuudesta	tulkki ei ole varma esimerkiksi nimen
-apl-	kuuluu suosionosoituksia
()	sulkuihin kirjoitetaan ympäristön äänten ja tapahtumien kuvailu (lentokone, NN poistui paikalta)
” ”	mm. ironian ilmaisemisessa: onpa ”kaunis” ilma

(dia)

**puhuja puhuu samaa asiaa, joka on
heijastettu seinälle**

Liite 5 Lyhenneluettelo II: Muista myös nämä

ao	asianomainen
ko	kyseinen, kyseessä oleva
dB	desibeli
Hz	hertsi
e	euro
snt	sentti
hra	herra
rva	rouva
ta	työnantaja
tt	työntekijä
FB	Facebook
PP	Power Point
pk-seutu	pääkaupunkiseutu
Vane	Valtakunnallinen vammaisneuvosto
VPL	Vammaispalvelulaki
Vampo	Vammaispoliittinen ohjelma
min	minuutti
s	sekunti
t	tunti
ap	aamupäivä
ip	iltapäivä
jokapv	jokapäiväinen
pv	päivä, päivää

pvittäin	päivittäin
pvm	päivämäärä
pnä	päivänä
pvssä	päivässä
syntpv	syntymäpäivä
vko	viikko
vkottain	viikoittain
vkl	viikonloppu
kk	kuukausi
v	vuosi
ma	maanantai
ti	tiistai
ke	keskiviikko
to	torstai
pe	perjantai
la	lauantai
su	sunnuntai
KO	käräjäoikeus
HO	hovioikeus
KKO	korkein oikeus
HAO	hallinto-oikeus
KHO	korkein hallinto-oikeus
MO	markkinaoikeus
VakO	vakuutus-oikeus

TT	työtuomioistuin
HY	Helsingin yliopisto
JoY	Joensuun yliopisto
JY	Jyväskylän yliopisto
KY	Kuopion yliopisto
LY	Lapin yliopisto
OY	Oulun yliopisto
TaY	Tampereen yliopisto
TY	Turun yliopisto
VY	Vaasan yliopisto
ÅA	Åbo Akademi
LVM	liikenne- ja viestintäministeriö
MMM	maa- ja metsätalousministeriö
OM	oikeusministeriö
OKM	opetus- ja kulttuuriministeriö
PLM	puolustusministeriö
SM	sisäasiainministeriö
STM	sosiaali- ja terveysministeriö
TEM	työ- ja elinkeinoministeriö
UM	ulkoasiainministeriö
VM	valtiovarainministeriö
YM	ympäristöministeriö